

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMFUNDET
FOR DANSK
GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE
STIFTET 1879

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

63DE AARGANG

(11. RÆKKE 3. BIND 2. HÆFTE)

1942

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE

INDHOLD

Blade af en Familie-Krønike. Ved fhv. Bibliotekar <i>Julius Clausen</i> . . .	97
Slægten Saxe i Aarhus i det 16. og 17. Aarhundrede. Af Aktuar A. <i>Blichfeldt-Petersen</i>	106
Professor W. E. Christianis Slægt. Ved Direktør <i>Th. Hauch-Fausbøll</i> . . .	114
Københavnske Urtegaardsmænd og Gartnere og deres Kaar i Kongens Sold. Af Havearkitekt <i>Johannes Tholle</i>	119
Anmeldelser	144
Smaa Meddelelser. — Eisen. — En fransk Emigrant, Jean d'Aubert. — Familien Bast. — Holmsted. — Glahn-Samfundet. — Lange. — Tordenskiold	153
Spørgsmaal. Munch	155
Til Medlemmerne	156

I KOMMISSION:
EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG
KØBENHAVN — August 1942

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet, naar de sendes til Samfundets Sekretær: Hovedarkivar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet *H. Hjorth-Nielsen*, Hostrups Have 50, København V.

Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie.

Medlemsbidraget er 12 Kr. + Forsendelsesomkostninger.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. Række, Bind I—III (1880—82) ved *F. Krarup*.
1. — , — IV—VI (1883—85) ved *G. L. Wad*.
2. — , — I—IV (1886—89) ved *G. L. Wad*.
2. — , — V—VI (1890—91) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — I—III (1892—94) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — IV—VI (1895—97) ved *G. L. Grove*.
4. — , — I—II (1898—99) ved *C. E. A. Schøller*
4. — , — III—VI (1900—03) ved *G. L. Grove*.
5. — , — I—VI (1904—09) ved *G. L. Grove*.
6. — , — I (1910) ved *G. L. Grove* og *Paul Hennings*.
6. — , — II—VI (1911—15) ved *Paul Hennings*.
7. — , — I—VI (1916—21) ved *Paul Hennings*.
8. — , — I—VI (1922—27) ved *Paul Hennings*.
9. — , — I—VI (1928—33) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
10. — , — I—VI (1934—39) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
11. — , — I—II (1940—41) ved *H. Hjorth-Nielsen*.

I Aargangen 1930 findes Indholdsfortegnelse til Tidsskriftets første 50 Aargange.

Aargangene 1880—83, 1888, 1889, 1892—1905, 1912—23, 1927 og 1929—30 er udsolgte. Af de endnu paa Lager værende Aargange kan Medlemmer erhverve enkelte Aargange for 1931 for en Pris af 2 Kr. pr. Aargang. Ved Køb af et enkelt Sæt af de paa Lager værende Aargange leveres disse for en Pris af 15 Kr. — For Ikke-Medlemmer er Prisen hhv. 3 Kr. og 20 Kr. — Aargangene efter 1930 koster 15 Kr. pr. Aargang. Enkelte Hæfter sælges ikke.

Abonnement paa Personalhistorisk Tidsskrift kan kun erholdes, naar Medlemsrettigheder i Samfundet erhverves. Henvendelse herom sker direkte til Samfundets Sekretær, Hovedarkivar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet *H. Hjorth-Nielsen*, Hostrups Have 50, København V. Foreninger og Biblioteker har Adgang til at blive Medlemmer af Samfundet.

BLADE AF EN FAMILIE-KRØNIKE

Ved

JULIUS CLAUSEN

I Indledningen til Bd. X af »Memoirer og Breve« (Domprovsten i Roskilde) præsenterer Udg. Memoirernes Forf. Fru *Elise Fich, f. Hertz*, for Læserne og slutter med at sige: »I November 1875 slutter hun sine Optegnelser med Beretningen om Faderens, Biskop Hertz's Død i Ribe 1825. Ikke fordi der ikke er mere at fortælle om....., men hun er træt, og Løftet om senere at optage Arbejdet i »Tillægsblade i rapsodisk Form« om forskellige korte Episoder, er ikke indfriet.«

Disse Ord maa tilbagekaldes. Siden da er endnu et Bind Familieoptegnelser dukket frem — et Kvarthind paa 332 Sider — og de bærer netop Overskriften »Tillægs Blade til karakteristisk Slægtregister over Familierne Hertz, Fich og Flere dem Vedrørende«. Det ses af Manuskriptet, at Fru Elise Fich har begyndt disse Optegnelser 17. Februar 1876 og fuldendt dem 8. Juli 1878 i Odense, hvor hun havde taget Bolig som Enke efter sin Mands Død i 1852.

De er ligesom »Domprovsten i Roskilde« en udpræget Slægtbog. Alt hvad der vedrører hendes gamle og ny Familie har hendes dybe Interesse, og hun fortæller stort og smaat, vigtigt og ligegyldigt mellem hinanden. Forgrundfigurer er hendes afdøde Mand, Sognepræst *Hans Jacob Fich*, og hendes anden Moder, Bispede *Else Christence Hertz, f. Koch*, hvis Enkestand i Roskilde fra 1825 til hendes Død i 1845 hun fortrinsvis har villet skildre.

Selvsagt er den gamle Dames Erindringer af ulige Værdi, med store Spring og mange Gentagelser, af større Betydning for Nedskriveren, der gerne har fordybet sig i Mindernes Mangfoldighed, end for Læseren. Meget er Beretninger, der ikke har Plads udenfor Hjemmets fire Vægge, Trivialiteter fra Hverdagslivet, som kun kan interessere Familiens Medlemmer, og som det vilde være formaalsløst paany at meddele. Men midt imellem den aldrende Forfatterindes langtrukne Episoder og pietetsfulde Snakkesalighed dukker Passager frem, der baade har tidshistorisk og personhistorisk Interesse. Nogle af disse vil blive gengivet i det følgende.

Først dog et Par Ord om Skribentinden. *Lucie Elise Fich* — Lise var hendes Kaldenavn — kom til Verden 18. Marts 1800 i Butterup ved Holbæk, hvor Faderen *Jens Michael Hertz*, den senere Domprovst og Biskop, dengang var Præst. Hendes Moder *Christiane Sophie, f. Koch*, døde efter mange Børnefødsler i 1804, og Faderen giftede sig snart efter med sin afd. Hustrus Søster *Christence*, der saaledes blev den lille Elises Moder af Gavn, en ikke smuk, men særdeles statelig og dygtig Kvinde. Hun, der var fraskilt Prokurator *Søren Thrige*, som havde mishandlet hende, medførte fra dette Ægteskab en tiars Dreng, *Hans Peter Thrige*, der blev opdraget sammen med de Hertzske Sønner af første Ægteskab: *Hans, Herman, Christian*.

Om det lykkelige Familieliv i Roskilde fra 1804, da Hertz her var bleven Domprovst, og til han 1819 modtog Episkopatet i Ribe, har Elise fortalt med Ynde og Varme i de tidligere Optegnelser — et Hjem, hvor Godhed, Nøjsomhed og Aand troligt fulgtes ad. Kort før Faderens Død i 1825 havde Elise skænket sit Hjerte til den unge Sognepræst Fich i Bogense, og fra hendes Overflytning til hendes ny Hjem tager Fortsættelsen af Ungdoms-erindringerne fat.

De første 80 Pagina er helliget Mindet om »hendes Fich« og deres Samliv, isprængt vidtløftige Sidespring om den talrige Fichske Slægt rundt om paa Fyen. Liberalt siger hun i nogle Indledningsord, at hvo som ikke interesserer sig for hendes elskede Mand, kan springe dem over. Fichs Navn dukker dog stadig frem ogsaa i Erindringernes senere Del, saaledes da hun fortæller om deres første store Rejse — til København fra Bogense anno 1826 — en Rejse fremtvunget af økonomiske Bekymringer.

Med Indskrænkning af Pastorinde Fichs altfor store Vidtløftighed giver jeg hende selv Ordet:

Ved denne Tid omtrent, sagde min kære Fich mig, at det vist vilde blive ham nødvendigt, hen i Sommeren at reise til Kjøbenhavn for om muligt hos Kongen Selv at udvirke Frihed for at betale de svære kgl. Skatter, som hvilede paa Bogense Præstekald, der var formindsket betydeligt i Indtægter, fordi den største Tiende, den fra Haritslev, var taget fra Embedet og lagt til Amtsprovsternes Lønnings-Fond (»det synkende Fond« som det spotviis benævntes, da det havde Gjæld, skjønndt Amtsprovsterne efterhaanden afskaffedes, medens Præsterne stadig skattede dertil). Desuden var Kornpriserne det Aar meget lave, f. Ex. Rug 15 Mrk. Tønden! Vi fik altid vor Tiende meest in natura; og skjønndt min Mand gjerne havde Accord med vores Kjøbmand om at modtage en Deel af Kornet for 1 Mark over Capitel-Taxt, saa var det dog meget lavt, og vanskeligt at komme af med hvad vi havde mere, end han vilde modtage. Der var nu ogsaa dengang 2 Enker paa Kaldet, som fik Pension, og min Mand betalte Pension til dem Begge i flere Aar, saa Bogense Præstekald var kun ringe i de første Aar. Min kjære Fich kunde med al mulig Orden og Spar-sommelighed i de Aaringer ikke udrede de store Skatter, og saa vilde det komme til Execution hos os, hvilket jo ikke var nogen Spøg. Men min Mand meente endnu at staae i venlig Erindring hos Frederik VI, der altid havde viist sig særdeles naadig mod ham i de 11 Aar Fich var Cadetlærer. Derfor ansaae han det for sikkrest selv at fremkomme med sin Ansøgning personlig.

Reisen den Tid, da der hverken var Jernbane eller Dampskib, var jo baade dyr og seen. Man maatte tage Postvognen og gaae med Seilskib over Beltet, saa man ofte maatte overnatte flere Steder paa Touren. Thi at reise med Extrapost som det heed, og kjøre baade Nat og Dag, det kunde min Mand ikke taale; men da han heller ikke vilde reise uden mig, saa blev det jo ikke dy-rere, fordi vi var To paa Vognen; og det blev da besluttet, at

jeg skulde tage med til Roeskilde og blive hos Moder, mens han tog til Kjøbenhavn. Fordi vi der ikke havde Bekjendtere at tage ind til, maatte han tage Logi i et simplere Hotel, hvor jeg ikke kunde have det godt, og hvor det da ogsaa blev dyrere. Med den Bestemmelse var jeg meget veltilfreds ...

Imidlertid nærmede sig Tiden til vor Reise; den var bestemt til at begyndes sidst i Juli. Det faldt mig ind, at det vilde lette min Mand Reiseudgifterne, hvis Broder *Hans* i Kirke-Hvalsøe vilde sende sin Vogn til Korsøer efter os.¹ Vi vilde dog besøge dem med paa Touren, saa kunde vi blive der et Par Dage og underrette Moder om naar vi kom til hende. Jeg var jo vant til at Fader sendte sin Vogn i Øst og Vest, Syd og Nord, naar Godtfolk vilde besøge os, baade i Roeskilde og Ribe; i Ribe var det meget almindeligt, at hvem der holdt Heste og Vogn gjerne sendte dem langveis ud for at hente hvem der vilde glæde dem med Besøg. Jeg blev derfor forundret over at min Mand meente det var ubetænksomt, da jeg fortalte ham hvad jeg havde gjort paa egen Haand. Det var ikke sagt, at min Broder, der vel havde en stor Avling, vilde sende sin Kudsk og Heste saa langt bort i Høstens Tid! Jeg havde nu rigtignok intet Begreb om hvor langt Kirke-Hvalsøe laae fra Korsøer; men Hans's gode Villie tvivlede jeg dog ikke paa, og blev derfor rigtignok lidt kjed af min Dristighed, da der strax kom Brev fra min kjære Broder, men dog just ikke meget venligt. Dog lovte han, at Vognen skulde møde, naar vi bestemte Dag og Tid. Men beleiligt var det ham ikke just i denne travle Tid. Og havde jeg ikke skrevet, at Reisen var Fich nødvendig, og at han dog ikke havde gode Raad til at gjøre denne betydelige Udgift, saa undrede han sig over, at vi reiste, naar vi ikke havde Raad dertil. Da maatte der jo være ganske særegne Grunde hvorfor vi reiste. Dog føiede han til, at han glædede sig til Besøget og jeg maatte nu bestemme Dagen. Vognen skulde saa møde præcis i Korsøer. — Vi talte lidt om at give Afkald paa Vognen. Men deels meente jeg, at Hans vel havde havt lidt Høstravlhed just da han skrev; og Dagen var ogsaa saa nær for Haanden, at der ikke kunde corresponderes meget derom, da Posterne

¹ Domprovstens ældste Søn *Hans Peter Boye Hertz*, f. 1793, havde været Kapellan hos sin Fader i Roskilde, da han 1824 blev Sognepræst til Kirke-Hvalsø. 1829 kom han til Vor Frue Kirke i Roskilde. Han havde ægtet *Marie Kornerup*. Efter hendes Død i 1820 giftede han sig Aaret efter med *Inger Bolette Borch*, Datter af Købmand *Jacob Borch* i Roskilde. Gennem sin Moders Familie var han beslægtet med Fru *Gyllembourg*, f. *Buntzen*. I dennes Hjem sluttede han et varmt Venskab med Komponisten *C. E. F. Weyse*, der blev en kær og stadig Gæst først i Domprovstens, siden i Sønnens Hjem, hvor han komponerede Ingemanns Aften- og Morgensange. Weyses Hvilested blev paa Graabrødrekirkegaarden i Roskilde.

gik saa sparsomt. Saa fik jeg da Lov af min kjære Fich til at modtage Vognen og bestemme Dagen. Saa skrev jeg da til Hans og bestemte Reisedagen.

Henad Slutningen i Juli tog vi til Nyborg og overnattede der for at være parat til at tage med Postjagten, naar den næste Dag afgik til Korsøer. Det var dengang den hurtigste Seiler i Beltet. Dampskibe dør kendte man endnu ikke.² Desværre havde vi Modvind med stille Veir, da vi kom i Skibet, og Beltet optog hele 24 Timer af vor Reisetid, som blev os dobbelt kjedsommelige at udholde, da vi vidste Vogn, Kudsk og Heste ventede paa os i Korsøer fra Morgenen af. Først næste Dags Formiddag kom vi i Land og saae strax den forspændte Præstevogn holde paa Skibsbroen. Den noget utaalmodige Kudsk modtog os med de Ord: »Naa det var da godt at Pastorens kom endelig, for jeg skal strax kjøre. Jeg kan ikke vente længere, for vi har jo 9 Miil til Hvalsøe, saa der kommer vi ikke før midt inat engang; og det er galt nok for Hestene, for imorgen tidlig skal jeg til Roeskilde og hente Bispinden og nogen af Liigfølget — det kan Fruen nok selv see af Brevet.« Han stak en lille Billet hen til mig. — »Liigfølget?« udbrød jeg forskrækket. »Hvem er død?« I ængstelig Hast læste vi nu Begge de faae Linier sammen, hvori min stakkels Broder meldte os, at deres ældste Søn, den 5 aarige *Jacob Borch*, som havde været en yndig, rask og livlig Dreng og Alles Yndling, for nogle Dage siden var bleven heftig syg og efter to Døgns forgjæves Omhu gaaet bort. »Imorgen skal det lille Liig stædes til Hvile paa vor Kirkegaard; derfor ønsker jeg Eder hurtig Fart over Beltet, da min Vogn skal hente nogle af Familien herved til Følge. Vi haabe lidt længere hen at see Eder igjen nogle Dage. For Øieblikket vilde Opholdet hos os kun være Eder trist.« — Det var en sørgelig og anstrængende Reise. Saalænge det var Dag, vendte Kudsk sig næsten stadig om til os for at fortælle os om den store Sorg, der var i Præstegaarden. Og medens vi saa deeltagende hørte paa dette, gik rigtignok Hestene langsomt, Kudsk vilde gjerne skaane dem, og vi gled langsomt frem paa de lange 9 Miil. Dog blev det endnu langsommere, da Mørket faldt paa og baade Kudsk og Heste faldt omtrent i Søvn. Først Kl. 3 om Natten naaede vi Hvalsøe Præstegaard. Dør kunde de jo ikke beregne, naar vi kom; men Hans sov altid let, og da vi holdt for Døren, stod han der med et Lys i Haanden. Bolette var ikke rask, og han havde forbudt hende at staae op, dog kom vi et Øieblik ind til hendes Seng. Mødet var jo meget veemodigt. Vi vilde ikke nyde Noget.

² I 1828 anskaffede Postvæsenet et mindre Dampfartøj, »Mercurius«, til Beltoverfarten.

Vi trængte kun til Hvile og blev strax fulgt op i et hyggeligt Gjæstekammer. Vi skulde jo reise igien næste Morgen.

Kort før Middag naaede vi mit gamle kjære Roeskilde og min elskede Moders hyggelige Hjem. Moder havde indrettet alt festligt pænt og beqvemt til vor Modtagelse, og Veemoden over Dagens Sorg svandt snart bort for os i Glæden over Gjensynet.

Den første Aften havde hun maattet love Thriges at bringe os med hen til dem; og da vi kom der, fandt vi hele *Bloch's* Familie samlet oppe hos dem.³ Blochs boede nu i Stuen i den smukke, rummelige, nye Rectorbolig, og Thriges havde leiet første Sal af Professoren og havde der ret en yndig Leilighed. Hvad der især tiltalte mig heroppe var en vid frie Udsigt over den store smukke Have til min deilige glimrende Isefjord, og til Gaarden over til den prægtige Domkirke — begge mit Hjertes Yndlings-Udsigter fra Barndomsdagene.

Jeg var jo nu denne Aften en Nyhed, især som Fru Fich, og alle samlede sig om mig og vilde have Deel i mig. Ved Thebordet havde min kjære Svigerinde, Grete Thrige, placeret mig i Sofaen ved min Moders venstre Side, og saa rykkede hele Ungdommen derom og dannede en heel Baricade af Stole, Hænder og Arme paa *min* venstre Side. Min kjære Fich, der endnu jo var temmelig fremmed i den hele Kreds, gik et Par Gange frem og tilbage paa Gulvet, men søgte forgjæves at komme ind til sin lille Kone. Tilsidst standsede han udenfor Skranken og udbrød smilende forundret: »Havde jeg ikke tidligere vidst, hvilken Skat jeg har faaet i min lille Hustru, saa seer jeg det da tydeligt nu, hvor alle flokke sig om hende.« Et Latterchor besvarede hans Udbrud, og et Par barmhjertige Sjæle aabnede ham nu Adgangen til »sin Skat«.

Strax efter blev jeg behagelig overrasket ved at se *Weyse* træde ind ad Døren. Jeg vidste ikke han var indbuden til Blochs i de Dage. Han og Fich blev præsenteret for hinanden. Jeg skyndte mig ogsaa hen til ham og rakte Munden frem for at modtage hans Kys; men skjøndt han tog min Haand mildt, var det dog ikke rigtig paa gammel Viis, og Kysset fik jeg ikke. Efter Theen hviskede jeg til mine unge Veninder: »Aa, bare jeg turde bede

³ Den kendte fremragende Skolemand *Søren N. J. Bloch* (1772—1862) var 1815 bleven Rektor for Roskilde lærde Skole. Blandt hans mange Døtre nævnes i det flg. *Margrethe (Grete)*, *Poul Møllers* Ungdomskærlighed, som i 1819 blev gift med *Hans Peter Thrige*, Elise Fichs Halvbroder, der var bleven Overlærer ved Skolen. Efter hans Død i 1827 ægtede hun 1835 Sønderjyden, Professor *Christian Poulsen*, der havde været gift med hendes yngste Søster *Thora*. Den talrige Blochske Familie indtog en lignende dominerende Plads i det Roskildensiske Selskabsliv som Domprovstens i Aartiet før.

ham om at spille. Jeg vilde saa gjerne, at min Mand skulde høre det vidunderlige Spil, som jeg saa tidt har talt om.« — »Nei! gjør bare ikke det! (svarede Alle med een Mund) — saa spiller han slet ikke!« Jeg ventede lidt, men da Weyse lod som han slet ikke saae Instrumentet blive aabnet, kunde jeg ikke tie længere, reiste mig dristig, gik hen og tog ham i Haanden og sagde med mit mildeste Ansigt: »Aa, Weyse! jeg har aldrig før bedt Dem om at spille. Men nu beder jeg Dem om at gjøre det, for at min Mand dog engang kunde faae den Glæde at høre Dem!« Med et halvt tvungent eller undertrykt Smil vendte han sig fra mig, og jeg vidste ikke, om jeg havde vundet eller tabt, før jeg hørte de herlige Accorder han fremlokkede. Fich listede sig hen og stod tæt ved Instrumentet og betragtede de legende Hænder og lyttede med et forbauset Smil, som jeg godt kjendte, medens Weyse phantaserede saa deiligt, som jeg syntes jeg næsten aldrig havde hørt ham spille. Da Weyse, vist for hurtig for os alle, sluttede med en yndig douce Accord og reiste sig, sagde min Mand næsten som hviskende for sig selv: »Jeg veed ikke om det var smukkest at lytte til de deilige Toner eller smukkest at see de legende Fingre, som fremkaldte dem.« Men Weyse lod som han ikke hørte dette uvilkaarlige Udbrud, gik hen og tog sin Hat og sagde Farvel med en let Bøining, der gjældte os Alle, og Grethes Bøn om han dog vilde blive til Aften, afslog han med den Undskyldning: han skulde pakke ind og reise imorgen. Næste Dags Formiddag gjorde han en uceremoniel Visit hos Moder, hilste let paa min Mand og mig, gav mig hverken Afskedshaandtryk eller det sædvanlige Kys. Jeg veed ikke om han generte sig, fordi jeg nu havde en Mand; men det var sidste Gang jeg saae Weyse her i Livet. Derfor har jeg fortalt det her som et Billede af hans Særegenheder.

Et Par Dage efter reiste min Mand til Kjøbenhavn for at naae vor Reises Hovedhensigt. Hvordan Audientsen egentlig gik for sig, har jeg ikke hørt eller maaskee glemmt; men sit Ønske naaede han at blive frie for de kgl. Skatter, indtil Harritslev Tienden kom tilbage til Kaldet.

Der laa Brev til mig fra min Mand og i Brevet en lille Seddel til Tante *Jürgensen*.⁴ Hun og hendes Børn kunde ikke finde sig i, at jeg var i Roeskilde og ikke kom ind til dem. Hvis jeg vilde tage tiltakke med at være hendes Sovekammerat, saa tog hun

⁴ *Elisabeth Dorothea Jürgensen, f. Buntzen*, Enke efter *Dispachör Froderus Jürgensen*, var Søster til Fru *Thomasine Gyllembourg* og til Pastorinde *Laurence Koch*, g. m. Sognepræst *H. C. Elers Koch* i Horbelev, Fru *Hertz's* Broder. Fru Fich havde som ung Pige tilbragt flere Vintre hos Fru J. og dennes tre Børn: Søstrene *Bolette* og *Hanne* og Sønnen *Peter Andreas Heiberg-Jürgensen*, der omvendt fik sin Opdragelse i Provstegaarden i Roskilde.

saa gjerne imod mig, thi at være i »Tre Hjorter« med min Mand var jo rigtignok ikke behageligt Hotel for Damer. Og min kjære Fich erklærede ogsaa, at han ikke kunde undvære mig længere. Han vilde lægge 8 Dage til sit Ophold i Byen, naar jeg vilde tage ind med Dagvognen. Jeg fulgte naturligviis denne dobbelte Opfordring med stor Fornøielse.

Mit Besøg i Kjøbenhavn dengang lignede et reent Triumftog. Vi gik fra een Dejeuner, Diner, Souper til en anden. (»Der var Rift om os,« som en i vor Familie bekjendt Herre brugte at sige). Det glædede mig at see min Mand saa vel antaget i *min* Familie, og jeg tror nok *han* var lidt stolt af at føre sin lille Kone ind i de mig tildeels fremmede Familier. Alle *Blicherne*, *Glahn* og *Grundtvig* kendte jeg jo fra tidligere Dage.⁵ Men Grosserer *Schmidt* og Etatsraad *Spandet*,⁶ begge min Mands Ungdomsvenner, havde jeg aldrig seet. En Mærkelighed om *Spandet* havde Fich fortalt mig: medens de levede som eenlige Herrer i Kjøbenhavn, boede de en Tidlang, hver i sine Værelser, i eet Huus, og fra den Tid af havde de sluttet sig til hinanden. Da kom *Spandet* en Dag ind til Fich og spurgte, om han ikke havde Lyst til i Aften at gaa med hen i Frue Kirke⁷ og see et Bryllup. Min Mand loe ad dette mærkelige Forslag og svarede: »Nei, Du veed da nok, jeg aldrig løber efter Sligt.« S.: »Jo, men det kunde maaskee interessere Dig, naar Du kjendte Brudgommen.« F.: »Kjender jeg ham? Veed Du hvem det er?« S.: »Ja, det er *mig*.« F.: »Dig! Er Du forlovet? Hvem er Bruden? Kjender jeg ogsaa hende?« S.: »Ja, det er Pigen her i Huuset, som har opvartet os saa godt og vakkert i flere Aar. Jeg har været forlovet med hende et Par Maaneder. Nu har jeg leiet og meubleret Værelser til os, og Klokken 6 iaften skal vi vies. Vil Du ikke nok være min Forlover?«

⁵ Provstinde *Mette Blicher*, Enke efter Provst *D. N. Blicher* til Gunslev, var en god Bekendt af Provstinde Hertz fra Horbelev Præstegaard og havde med sine fire Døtre aflagt Besøg hos Domprovsten. Af disse blev *Marie B.* gift med Sognepræst *Poul Egede Glahn* 1808. *Lise (Elisabeth)* blev 1811 forlovet med *N. F. S. Grundtvig*, men holdt først Bryllup 1818. *Anne Poulina* ægtede Grosserer *Chr. Aug. Schmidt*, der døde af Kolera 1853; hun overlevede ham i 27 Aar og døde først 1880, 94 Aar gl. — En fjerde Søster *Jane Mattia* døde ugift.

⁶ *Niels Møller Spandet* (1788—1858), Assessor i Overretten, traadte 1848 ind i det politiske Liv og stillede sig paa yderste venstre Fløj. Han var en stor Ven og Beundrer af Grundtvig og vakte Opmærksomhed ved sine i 1850 stillede Forslag om Troesfrihed, Indførelse af borgerlig Vielse, Frihed for Konfirmationstvang, Edens Afløsning af Bekræftelse m. m., dem Grundtvig støttede. Men Tiden var endnu ikke moden til disse Reformere, og S. mødte megen Uvilje.

⁷ Fru Fich forevokser øjensynligt Frue og Trinitatis Kirke. Frue Kirke brændte jo i 1807, og Gudstjenesten blev henlagt til Trinitatis, indtil Frue Kirke 1829 var genopført.

— Naturligvis forandrede den Omstændighed Sagen. Fich tog imod Indbydelsen, og hans Ven havde da i en halv Snes Aar levet lykkelig med sin Hustru, hvem jeg ogsaa fandt meget vakker, da jeg nu gjorde hendes Bekjendtskab; dør spiste vi Middag sammen.⁸

Dersom nogen, maaskee for en Del Aar siden, har læst et Skrift, Etatsraad Spandet udgav til Fordeel for og Overholdelse af Tjenestetyendets Rettigheder til bedre Behandling af Herskaberne i Almindelighed, vil de maaskee i denne Giftermaalshistorie finde en Forklaring til hans Interesse for den tjenende Stand.⁹

Endnu maa jeg nævne en ganske ung Person, som jeg gjorde Bekjendtskab med hos Tante Jürgensen. Dengang var han endnu ikke fuldvoxen, men var i Pension hos hende og blev undervist af min Fætter Heiberg Jürgensen, som da var theologisk Candidat og boede hos sin Moder. Hans Elev var ingen anden end den senere almindelig beundrede Skaber af Kjøbenhavns Tivoli, *Georg Carstensen*. Han var vel 12 à 13 Aar, en Dreng som alle andre; men allerede dengang havde han viist Sands og Øie for hvad der hørte til Stads og Pynt; thi Heiberg J. fortalte mig siden, at min Garderobe havde fraperet Georg, der bemærkede, at han havde set mig i tre forskellige Silkekjoler. Jeg maatte da være en riig Præstekone! (Jo, det var jo kun Et Aar siden min Garderobe blev udstyret til Bryllup).

Og nu Farvel til Kjøbenhavn med al dens Herlighed og alle Vennerne dør. Tilbage til min kjære Moder og mit gamle Roeskilde! At det skulde vare atten Aar, inden jeg skulde se Hovedstaden og Vennerne der igjen, det ahnedede mig rigtignok ikke, da vi kjørte ud af den skumle Vesterport.

I Roeskilde tilbragte vi nu 8 Dage hos den kjære Moder og mellem andre Slægtninge og gode gamle Venner. Omsider kom Dagen til at forlade det. Moder vilde følge os til Kirke-Hvalsøe, thi efter Aftale med Broder Herman havde jeg ladet ham vide, naar vi agtede os dertil, og han vilde da see om det blev ham muligt at saa møde os der til Afsked og se begge sine Børn igjen der.¹⁰ Det lykkedes ham. Vi kom der til Frokost, og en Timestid efter rullede Doktoren ind i Gaarden med sin lille *Adolph* paa

⁸ Spandet ægtede 1822 *Johanne Ipsen*, Datter af en Husfæster.

⁹ S. har ikke udgivet nogen Piece herom. Men han var Forslagsstiller 1850 til den ny og forbedrede Tyendelov. I »Fædrelandet« (1852, Nr. 216) skrev han »en Bøn til vore Damer« (om hensynsfuldere Behandling af Tjenestepigerne), og antagelig er det den Artikel, Fru Fich mindes.

¹⁰ *Herman Hertz* havde 1818 nedsat sig som prakt. Læge i Kalundborg. Han ægtede 1819 sin Kusine *Ketty Potter*, Datter af hans Faster *Inger Dorthea H.*, g. 1° med den skotske Fabrikant *Thomas Potter*, 2° Tobaksspinder *Reck* i Aarhus. Ved *Kettys* Død i 1826 var der tre moderløse Smaa-

Skjødet. Stor Glæde blev det da for Faderen og de 3 Børn at samles. Efter Middagsbordet aabnede Hans sit Piano og kaldte Herman og mig derhen. Han havde forud glædet sig til, at vi idag endnu engang kunde synge vore kjære gamle Operaer sammen. Og Herman og jeg var strax villige, vi havde glædet os dertil, erklærede vi Begge til min kjære Mands Forundring. Han havde ikke saadan særdeles Passion for Musik; dog lyttede han lidt til i Begyndelsen, mens vi sang Storms Hymner til Schultzes Musik: »Vi love dig Gud!« og »Gud Jehova«. Men da vi saa tog fat paa »Ludlams Hule«, »Sovedrikken«, »Dragedukken« osv., listede han sig ind i Hans' Studerekammer og undersøgte Bibliotheket. Den kjære gamle Moder derimod kunde ikke faae nok. Hun blev ved at opfordre os, nu til *dette* nu til *hiint*, som hun holdt saa meget af. Saa sad hun og lyttede smilende til, medens Taarer af og til listede sig nedad hendes Kinder. Henad Aften brød Herman op, han skulde være hjemme næste Dag hos sine Patienter. Afskeden var da meget veemodig for Børnene og Alle; kun sin lille Adolph beholdt han jo, svøbte ham omhyggelig ind og redte ham en Seng paa sit Skjød.

Efter Frokosten næste Morgen maatte vi afsted. Det var just heller ingen let Afsked! Naar? Hvor? og Hvorledes skulde vi sees igien? Det vidste kun *En*. Vor Hjemreise gik ellers hurtigere end Udreisen. Vi naaede Odense samme Aften, og stod næste Middag af i vor kjære, gamle Præstegaard.

børn, hvoraf de to ældste, *Theodor* og *Lise*, foreløbig fandt Hjem i Broderen Hans' Præstegaard, medens Herman hos sig beholdt den toaarige Adolph, der siden gjorde sit Navn kendt som den første, der 1867 slog til Lyd for Wagner i Danmark og leverede mønstergyldige Oversættelser af »Lohengrin«, »Mestersangerne« og »Tannhäuser«. Den Hertz'ske Slægts store Musikinteresse nedarvedes hos ham. Herman giftede sig atter 1828 med Catharine Elisabeth Bayer.

SLÆGTEN SAXE I AARHUS I DET 16. OG 17. AARHUNDREDE

Af

A. Blichfeldt-Petersen

Slægten Saxe har været omtalt flere Gange bl. a. i Hans Jensen Grønbechs Slægtsbog¹ og nu sidst i 1940 af Redaktør Ludvig Saxe fra Oslo i »Slekten Saxe i 400 Aar«. Om denne Slægt har jeg i adskillige Aar samlet Oplysninger, og da en Del af disse ikke har været kendt før, har jeg tænkt, at det kan have sin Interesse at faa en samlet Fremstilling af hele Slægten. I den følgende Oversigt skal jeg dog, hvor det drejer sig om Oplysninger, som findes optrykt i de ovenfor nævnte Arbejder, indskrænke Stoffet mest muligt.

Et Epitafium i Aarhus Domkirke over Borger *Peder Saxe* skal endvidere blive gjort til Genstand for en nærmere Betragtning.

Den første Bærer af Navnet Saxe² i Aarhus er en Borger i Byen ved Navn *Jost Saxi*. Han er rimeligvis Fader til *Saxi Jostsen* og *Peder Saxi*, som sværger Borgered henholdsvis 9. og 11. Sep. 1540. Denne Borgered er ikke tidligere omtalt i Aarhus Borger-skabs Protokol, og da ikke mindre end henholdsvis seks og tretten, som synes forlængst at have været Borgere, aflægger denne Ed paa en Gang, kan det tyde paa, at den først da er indført. I Borgerskabsprotokollen staar i Aaret 1540 anført: »Torsdagen næst efter Nat. Mar. svor Rasmus Matsen Borgered, ligesaa Severin Tøchsen, Lars Olufsen, Jens Skrædder, *Saxi Jostsen*, Severin Snedker. Lørdagen næst efter svor Poul Brødt, Simen Skrædder, *Peder*

¹ Personalhist. Tidsskr. 3. II. 149.

² Navnet Saxe optræder dog allerede paa et langt tidligere Tidspunkt i Aarhus, idet Runestenen, kaldet »Aarhus Sten 6«, som blev fundet i Aarhus Frue Kirke i 1905, har følgende Indskrift: »(T)oste(?) og Hove rejste sammen med Frebjørn denne Sten efter Asser Saxe, deres Fælle, en meget velbyrdig »Dreng«. Han døde som den største Unidding blandt Mænd. Han ejede Skib sammen med Arne.« Stenen er sandsynligvis fra Tiden ca. 950—1050 og Asser Saxe har som nævnt i »Aarhus gennem Tiderne« I, Side 73—74 og 76—77 velsagtens været Viking og ikke Skipper eller Reder i Aarhus, men Tilknytning til Stedet maa han jo have haft.

Saxi o. s. v. (ialt tretten)«. Samme Dag som de tretten aflægger Eden, indføres en ny Borger med disse Ord: »at Løverdagen næst efter Nat. Mar. blev Michel Jensen Smed Borger, som kom af Hummelure og skal give 15 March at betale til Martii næstkommende. Pro eo Jacob Knudsen.« Det synes derfor sandsynligt, at Borgereden har faaet et nyt Indhold, hvorfor de ældre Borgere maa aflægge den, og de gør det saa samtidig.³ Saxi Jostsen og Peder Saxi har sikkert været Borgere i Aarhus før 1540.

Der kan kun gisnes om, hvorvidt Peder Saxi er Søn af Jost Saxi, men Peders ældste Søn bærer Navnet Just, hvilket jo kan tale for Formodningen.

Jost Saxi levede omkring 1500. Han omtales i Aarhus som Tingsvidne »en af de 24« 2. Juni 1513 og atter 19. og 26. Jan. 1514.⁴

Hans Sønner er rimeligvis A og B.

- A. *Saxi Jostsen*, som sværger Borgered i Aarhus 9. Sep. 1540; iøvrigt vides intet om ham.
- B. *Peder (Jostsen?) Saxe*, som sværger Borgered i Aarhus 11. Sep. 1540; han nævnes som Borger i 1546.⁵ To Sønner er kendte:

1. *Just Pedersen Saxe*, f. ca. 1543 i Aarhus. Immatrikuleret ved Universitetet i Rostock i April 1565 under Navnet Jodocus Petrus Saxo, Gothus Arhusiensis.⁶ Præst i Mørke-Hvilsager 1567,¹ Provst 1577; betaler i 1599 Jordskyld til Aarhusgaard,⁷ død 1619; g. ca. 1576 m. *Apelone Sorensdatter Pind*, f. i Aarhus, død 3. Maj 1597. (Vist Datter af *Søren Pind*, som nævnes 1541, sejlede paa Lübeck og i 1562 ejede en Gaard paa Fiskergade i Aarhus). Baade Just Saxe og Apelone Pind er begravet i Mørke Kirke ret for Alteret.¹

Ifølge Hans Jensen Grønbechs Slægtsbog havde de seks Børn, idet den i 1601 nævnte Fadder for *Jens Hansen Grønbech*, som benævnes Barnets Morbroder Hr. Just Saxi, er medregnet. Det er selvfølgelig muligt, at en saadan Morbroder har eksisteret, men det kan ogsaa være en Skrivefejl i Slægtsbogen, saa at Morbroder skal være Morfader, hvis Navn jo netop er Hr. Just Saxi.
Seks Børn: a—f.

³ I. Hoffmeyer: Blade af Aarhus Bys Historie II 357.

⁴ Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus I 104 og 109.

⁵ Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus I 247.

⁶ L. Daa: Matrikler over nordiske Studenter ved udenlandske Universiteter 88.

⁷ Hoffmeyer: Personalhistoriske Notater paa Statsbiblioteket i Aarhus.

- a. *Maren Justdatter Saxe*, f. 9. Okt. 1577 i Mørke, død 29. Nov. 1627, begravet i Viborg Graabrødre Kirke; — g. 1° 9. Okt. 1597 i Aarhus m. *Jens Smed*, Kæmner i Aarhus 1589, død 28. Maj 1599, begravet i Frue Kirke; — g. 2° 29. Juli 1600 i Aarhus m. *Hans Hansen Grønbæk*, født i Flensborg, Skriver paa Aarhusgaard i 1600, tager Borgerskab i Aarhus 22. Okt. 1601, Raadmand 1607—13, Borgmester 1618—24, død 14. Aug. 1624 og begravet i Domkirken; — g. 3° Sept. 1627 m. *Peder Pedersen Bering*, Borgmester i Viborg 1632—55, begravet i Viborg Graabrødre Kirke.
I 1. Ægteskab en Søn, som bar Navnet Saxe: 1.
To Sønner i 2. Ægteskab.
1. *Peder Jensen Saxe*, f. 25. Marts 1599 i Aarhus, død 1628 i Kalundborg.
- b. *Peder Justsen Saxe*, f. 1579, død 1587, begravet i Frue Kirke i Aarhus; han druknede i et Vandhul ved Broberg i Aarhus.¹
- c.? *Just Justsen Saxe*, nævnes som Præst 1601 (se foran).
- d. *Søren Pind (Saxe)*, f. ca. 1584, Student fra Aarhus, studerede hos Jesuitterne i Tyskland i to Aar og druknede i Rhinen 1604.
- e. *Anna* eller *Eva Justdatter Saxe*, f. 1586, død 22. April 1660 i Aarhus (Skifte 21. Maj 1660); g. ca. 1610 m. *Henrik Christensen Blichfeld*, f. ca. 1570 i Aarhus (Søn af Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus Magister *Christen Ottesen Blichfeld* — død 23. April 1596, begravet i Domkirken — og *Eva Nielsdatter*, død 1579). Henrik Blichfeld blev immatrikuleret som Student i Helmstedt 26. Sep. 1594, ved Universitetet i Zerbst 13. Aug. 1595,⁸ Magister filosofiae 23. Okt. 1595 i Helmstedt,⁹ Sognepræst i Tirstrup-Fuglslev 8. Maj 1597, død 1. Jan. 1631 (Skifte 30. Marts 1631) — hans Dødsaar angives de fleste Steder fejlagtigt som 1633 —, g. 1° m. *Karen Hansdatter*, f. paa Samsø, død 1601 og begravet i Frue Kirke i Aarhus (Ligsten), (Datter af Sognepræst i Besser-Onsbjerg Magister *Hans Knudsen* og *Anna Jensdatter*). Han ejede 1623 en Gaard paa Vestergade i Aarhus, som i 1631 beboedes af Enken Anna Justdatter, som desuden i 1636 ejede en Gaard paa Broberg og 16. Feb. 1637 skødede en øde Ejendom paa

⁸ Personalhist. Tidsskr. 11 II 40.

⁹ Svensk personhist. Tidsskr. XIX 204.

- Fiskergade til Raadmand Rasmus Nielsen.¹⁰ Hun havde 1. Prioritet i en Gaard i Ebeltoft.¹¹ Han havde en Søn i første Ægteskab og seks Børn i andet Ægteskab.¹²
- f. *Peder Justsen Saxe*, f. 1588 i Mørke, rejste til Norge, hvor han blev Foged over Halsnø Kloster 1640, død ca. 1654;¹³ g. ca. 1625 m. *Dorthe Thorsdatter Talge*. Ingen Børn.¹³
2. *Peder Pedersen Saxe*, f. ca. 1550, Kæmner 1584,⁷ ejede i 1588 Boder »Bag Klosteret« og var i Borgervæbningen samme Aar. Han underskrev 30. April 1608 en Fuldmagt sammen med 33 andre. Hans Segl findes i Raadhusets Arkiv. Ejede i 1612 den Ejendom paa Vestergade, hvor nu Svaneapoteket er. Han døde 28. Feb. 1621 — Epitafium i Domkirken; g. 1° m. *Maren Terkildsdatter Abildgaard*, død 10. Jan. 1614 (vist Datter af Byfoged i Aarhus 1565—67 Terkel Pedersen Abildgaard); g. 2° m. *Karen Christensdatter Blichfeld*, f. ca. 1594, død 1666 (Skifte 5. Marts 1666), (Datter af Præst ved Frue Kirke Magister *Christen Ottesen Blichfeld* — død 23. April 1596 — og *Cecilie Lauritsdatter Fogh*). *Karen Blichfeld* g. 2° ca. 1623 m. *Jens Clemensen*¹⁴ (Søn af Raadmand i Aarhus *Clemens Jensen Smagbier* — død 1626, begravet i Domkirken — og *Anna Olufsdatter* død 1650). *Jens Clemensen* tog Borgerskab i Aarhus 18. Dec. 1623, kgl. Majestæts Toldskriver 1641—42, Raadmand i Aarhus 1651, død 1656 (Skifte 15. Okt. 1656). I 1627 lejede han Kongen tre store Lofter til hans Landgildekorn; Fadder 10. Okt. 1630 i Skjolddelev Præstegaard. I 1639 ejede han en Ager udenfor Munkeport, 1648 »ligger til »Bonis communia capitula« i Bildbjerg i Hasle Hd., som *Jens Clemensen* i Aarhus haver fæstet«;⁷ han boede paa Vestergade i *Peder Saxes* Gaard. At *Peder Pedersen Saxe* var gift 2° Gang med *Karen Christensdatter Blichfeld* fremgaar deraf, at *Peder Saxe* i 1612 og 1619 betaler Skat af Ejendommen paa Vestergade, medens *Karen Saxi's* betaler i 1622 og *Jens Clemensen* i 1623.¹⁵
- Peder Saxe* havde to Sønner og to Døtre (a—d). *Jens*

¹⁰ Aarh. Tingbog Bl. 20 a.

¹¹ Bøttiger: Ebeltoft og Omegn 242.

¹² Arkiv for Genealogi og Heraldik 171—75.

¹³ Ludv. Saxe: Slekten Saxe i 400 Aar 15 og 28.

¹⁴ Aarhus Stifts Aarvog 34/26, 34/37 og 35/68.

¹⁵ En Pakke Nr. 579 med forskellige Skatter 1612—63 i Aarhus Raadstuearkiv i Landsarkivet, Viborg.

Clemensen og Karen Christensdatter Blichfeld's ældste Søn bar Navnet Saxe, opført som (e).

- a. *Karen Pedersdatter Saxe*, f. ca. 1583, død Juni 1616 i hendes Alders 33. Aar,¹⁶ g. m. *Hans Andersen Grøn-bæk*, f. ca. 1581 i Grøn-bæk og Halvbroder til den foran nævnte *Hans Hansen Grøn-bæk*. Han tog Borger-skab i Aarhus 14. Nov. 1611 og var Kæmner 1624, blev Overformynder 22. Feb. 1638, konstitueret Hospitalsforstander 1639,⁷ Byfoged 1642—43; ved et Skifte 11. Juni 1649 benævnes han Raadmand. Han ejede 1636 Gaardsavl i Borgporten og boede selv der. Et Pantevidne udstedes 6. Nov. 1656 til Gertrud Jensdatter Winther.¹⁷ Ved en Kommission 26. Feb. 1661 omtales han som »en gammel skrøbelig Mand og ingen Næring«, og 9. Jan. 1662 døde han i sin Alders 81. Aar og blev begravet i Domkirken.¹⁸ Han var g. 2° m. *Kirsten Lauridsdatter*, død ca. 1669.
- b. *Peder Pedersen Saxe*, f. 1585 i Aarhus, Student i Helmstedt 1612, immatrikuleret ved Københavns Universitet 1614, Dr. med. et philosophiæ i Helmstedt 1615, Medicus i Aarhus før 1622, Kannik i Aarhus, døde 6. April 1641.¹⁶ Han var g. 1° 1617 i Helmstedt m. *Sophrosyne Schevelius*, død 26. Marts 1622 i Aarhus (Datter af Superintendent Professor Dr. *Lauritz Schevelius* i Helmstedt), og g. 2° 1623 m. *Ursula Andersdatter*, f. i Vejle, begravet 17. Maj 1654 i Aarhus. Ingen Børn kendte. Det er muligt, at *Svend Pedersen Saxe*, f. ca. 1631, død 1688, Sognepræst i Gjerslev, kan være en Søn. Maaske er ogsaa *Karen Pedersdatter*, som omtales i et Skøde dateret 28. Feb. 1683 vedrørende en Ejendom paa »Emmervad westre Side« kaldet »Osle Doctors øde Gaard«, en Datter af Peder Pedersen Saxe. Ejendommen betegnes i Skødet som *Karen Pedersdatters øde Eje* paa Hjørnet i Emmervad om bag Klosteret; det siges i langsommelig Tid at have staaet ledigt.¹⁸ Osle Doctors maa vel sagtens være *Ursula Doctors*.
- c. *Terkild Pedersen Saxe*, vist født i Aarhus, tog Borger-skab i Aarhus 3. Marts 1614, boede i 1619 paa Broberg i Aarhus, senere omtales »Gaardsavl Terkil Saxis paa Graven«. Hospitalsforstander i Aarhus fra engang

¹⁶ Ligsten i Aarhus Domkirke.

¹⁷ Aarhus Tingbog 1676—80, Rl. 141 a.

¹⁸ Aarhus Stifts Aarbog 1937/93.

i 1620'erne indtil 1628. 27. Sept. 1632 gav han Afkald efter Rasmus Rasmussen Væver hans tvende Børn Otto og Johan Rasmussen.¹⁹ Torsdagen 2. Marts 1637 forpligtede han sig til ikke at give yderligere Pant i sin Ejendom paa Broberg, før hans Svoger Hr. *Hans Abel*, Sognepræst til Mariager's Pantebrev, udstedt af ham, var blevet indfriet.²⁰ Han maa imidlertid være død inden Udgangen af Aaret, da hans Ejendom paa Broberg paa et Tidspunkt efter denne Dato var overgaaet til Rasmus Hansen Bager.¹⁵ Terkild Pedersen Saxes Svoger Hr. Hans Jacobsen Abel i Mariager synes at have forestaaet Salget.²⁰ Terkild Saxe var vist gift med en Datter af Raadmand i Aarhus, Boghandler *Jacob Abel*,⁷) som tog Borgerskab 1595 og døde i 1610, og Hustru, død 1632. Svogeren *Hans Jacobsen Abel* var g. m. *Kirsten Pedersdatter*, men da hun var en Datter af Præsten i Spjellerup-Smerup i Faxe Herred *Peder Jacobsen Mariager*,²¹ maa Svogerskabet, saafremt det var virkeligt Svogerskab, fremkomme ved, at Terkild Saxe var g. m. Hr. Hans Jacobsen Abels Søster. Ingen Børn kendte.

d. En Datter sikkert af andet Ægteskab, men om hende vides intet.

e. *Peder Jensen Saxe*, f. ca. 1627, Student fra Aarhus 1647, Hører i Aarhus 1654 og Baccalaur samme Aar, Sognepræst i Sjelle-Skørring 1656, død 1662 efter 5. Maj, thi den Dag nævnes han i et Skiftebrev. Han havde to Brødre, nemlig Borger i Aarhus *Clemen Jensen*, hvis Søn hed *Gregers Clemensens Blichfeld* og blev Byfoged først i Fredericia, senere i Æbeltoft, og Magister *Christen Jensen Blichfeld*, Sognepræst i Ringsted. Ingen Børn.

Epitafiet i Aarhus Domkirke over Peder Pedersen Saxe (2) viser denne som Hovedfigur i Midten af Billedet. Ved hans højre Side ses to voksne Mænd — hans to Sønner — og en lille Pige, ved den venstre Side to Kvinder. Antagelig er det Dr. med Peder Saxe (2 b), som ses nærmest Faderen; han er den ældste, og desuden har man Lov at formode, at han, som har opholdt sig en Del Aar i Udlandet, vil være den efter Tidens Forhold mest moderne klædte, hvilket han da ogsaa ses at være paa Epitafiet (Halskraven). Kæmner og Borger Terkild Saxe (2 c) skulde da

¹⁹ Overformynderiprotokollen for Aarhus.

²⁰ Aarhus Tingbog Bl. 28 b.

²¹ Velvilligst meddelt af Fru Nina Petersen, Sølvgade 96, København.

være Skikkelsen længst til venstre. Den lille Pige foran Sønnerne er antagelig den ovenfor under 2 d nævnte Datter af andet Ægteskab. Af de to Kvinder er hun nærmest Midten Peder Pedersen Saxes første Hustru Maren Abildgaard; men om Skikkelsen længst til højre er Karen Christensdatter Blichfeld eller Karen Pedersdatter (2 a) er vanskeligere at besvare. Er Epitafiet malet før

Maren Abildgaards Død 1614, maa det være Karen Pedersdatter Saxe; men hvorfor er hendes Mand saa ikke taget med, og hvorfor er den lille Pige anbragt foran de voksne Sønner, naar den voksne Datter findes ved Siden af Moderen? Lægens Halskrave er, efter Oplysninger indhentet i »Den gamle By« i Aarhus, fra Tiden omkring 1615. Jeg formoder derfor, at Epitafiet snarere er malet nogle Aar efter Maren Abildgaards Død, ogsaa efter Karen Pedersdatters Død 1616 — af hvilken Aarsag hun ikke er medtaget — og ligeledes nogle Aar efter Peder Saxes andet Giftermaal med Karen Christensdatter Blichfeld. Den lille Pige er sikkert af andet Ægteskab, og Billedet er vel sagtens malet, da hun var to eller tre Aar og rimeligvis inden Lægens Giftermaal i 1617, eftersom ingen Svigerdøtre findes portrætteret.

Epitafiet skulde efter denne Formodning være fra Slutningen af 1616 eller Begyndelsen af 1617 og Skikkelsen til højre være Karen Christensdatter Blichfeld. Den lille Pige er da naturligt

placeret foran sine to Halvbrødre, saaledes at alle levende Børn er paa Faderens højre Side og hans Hustruer paa venstre Side.

Efter 1656, da Karen Christensdatter Blichfeld døde — hun blev næsten altid benævnt Karen Saxis —, har jeg ikke truffet Saxe-Navnet i Aarhus, og da Peder Jensen Saxe i Sjelle døde seks Aar senere, forsvandt det ogsaa fra Aarhus Omegn. Navnet træffes dog af og til andre Steder i Danmark, men om der er nogen Forbindelse med den gamle Aarhus Slægt kan ikke afgøres. Der er Mulighed for, at Lægen kan have haft Efterkommere, men Bevis herfor kan ikke føres.

PROFESSOR W. E. CHRISTIANIS SLÆGT

Ved

TH. HAUCH-FAUSBØLL

Konrad Christiani, Hof- og Raadsapoteker i Kiel, ejede 1709 et Hus i Holstenstrasse i Kiel,¹ overtog 1727 den botaniske Have i Kiel,² Ratsverwandter, † 25. Juni 1745.³ Gift 1.º med en *Musæus* (uden Børn). 2.º 24. Maj 1728 i Kiels Nicolai Kirke med *Margaretha Lucia Waldschmidt*, ældste Datter af Professor med., Dr. med. Hulderich W. Hun fortsatte Apoteket.⁴ † 1764.⁵ Sønner 1—2:

1. *Wilhelm Ernst Christiani*, f. 23. April, dbt. 27. April 1731 i Kiels Nicolai Kirke. 1748 stud. theol. i Kiel,⁶ 1751 i Jena, derefter paany i Kiel, 1757 Magister i Rostock, bosatte sig samme Aar i Kiel, 1761 ekstraordinær Professor i Naturret og Politik ved Kiels Universitet, 1763 Universitetsbibliotekar, 1764 ordinær Professor, 1766 tillige Professor i Talekunst og Poesi, 1765, 1767, 1768, 1775 og 1791 Prorektor, 1770 tillige Professor i Historie, 1770 storfyrstelig Kancelliraad, 29. Juli 1774 fritaget for at betale Skat af den ham tillagte Gage og Gage-tillæg.¹⁰ 30. Jan. 1777 virkelig Justitsraad (dansk).⁷ Fik 2. Aug. 1780 Privilegium exclusivum paa at forlægge og trykke det af ham udgivne Værk »Geschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein unter dem Oldenburgischen Hause und im nähern Verhältnise gegen die Crone Dänemark.«⁷ Vandt 1779 og 1788 det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Pris og blev 1790 Medlem af Selskabet. † 1. Sept. 1793 i Kiel.⁵ Gift 22. Okt. 1765

¹ Mitth. d. Gesellschaft f. Kieler Stadtgeschichte, III—IV, Side 141, 148 og 169.

² Festschrift zum 275 jährigen Bestehen d. Chr. Albr. Universität Kiel, S. 173.

³ Schleswig-holst. Provinzialberichte 1796. S. 321 ff.

⁴ Mitth. d. Gesellschaft f. Kieler Stadtgeschichte. 1936. S. 28 og 72.

⁵ Poul Engelstoft og Svend Dahl: Dansk biogr. Leks. Portræt af Prof. Christiani i ovennævnte Festschrift, S. 292. Tavle XII. Se samme S. 389.

⁶ Album d. Universität Kiel Nr. 4587.

⁷ Patenten.

i Hamburg med *Maria Dorothea Mielck*, f. 20. Feb., dbt. 22. Feb. 1743 i Hamburgs Nicolai Kirke,⁸ † 11. Juli 1798 i Kiel. 19. Okt. 1798 Tilladelse for hendes Arvinger til at dele hendes Bo uden Rettens Mellemkomst,⁷ Datter af Linnedkræmmer Otto M. og Elisabeth Dorothe Sohn. Børn: a—i:

- a. *Otto Conrad Christiani*, f. 23. Marts, dbt. 25. Marts 1767 i Kiels Nicolai Kirke. 1777 Student i Kiel, »in honorem patris, justitiae consilarii et collegae optimi, gratis«.⁹ 1801 Magister phil. i Wittenberg, 3. Jan. 1794 Kateket i Elms-horn (og Hospitalspræst), undveg 1799.¹⁰ Var i nogle Aar Huslærer. Gik i 1802 i Dresden over til den katolske Religion. Død 25. Nov. 1803 i Weimar.¹¹
- b. *Elisabeth Dorothea Christiani*, dbt. 14. Aug. 1768 i Kiels Nicolai Kirke. Boede 1845 i Slesvig hos sin Svigersøn Regeringsraad Johan Lüders.¹² † 13. Okt. 1845. Gift 23. April 1793 i Kiels Nicolai Kirke med Professor phil., Dr. phil. *Valentin August Heinze*, f. 18. Feb. 1758 i Lüneborg S. Michaelis, † 8. Nov. 1801 i Kiel.¹³
- c. *Johan Wilhelm Christiani*, f. 24. Marts, dbt. 25. Marts 1771 i Kiels Nicolai Kirke, 1787 stud. math. i Kiel. »gratis in honorem patris«.¹⁴ Magister, 1792 Dr. phil. i Göttingen, 1793 Privatdocent i Kiel, 20. Marts 1795 Adjunkt ved det filosofiske Fakultet i Kiel,¹⁰ 21. Feb. 1800 Sekretær (Kasserer og Regnskabsfører) ved Enke- og Forældreløse, (samt) Børneopdragelses- og Fattiggassen) i Kiel, 31. Juli 1815 virkelig Justitsraad. 24. Feb. 1817 2. Forstander for Enke- og Forældreløses Kassen, 10. Dec. 1836 Afsked som Forstander, Sekretær, Regnskabsfører og Kasserer.¹⁰ † 9.—10. Dec. 1838 i Kiel.¹⁵ Gift med *Catharina Elisabeth Heinemann*, f. 17. Juni 1779 i Güstrow, † 14. Juni 1833 i Kiel. Børn 1)—2):
 - 1) *Carl Wilhelm Christiani*, f. 11. Dec. 1804 i Kiel.¹⁶ 1822 stud. jur. i Kiel,¹⁷ † dær 25. Sept. 1826.¹⁶
 - 2) *Johanna Magdalena Dorothea Christiani*, f. 20. Nov. 1806 i Kiel.¹⁶
- d. *Augusta Lucia Christiani*, f. 11. Juni 1773 i Kiel.¹⁶

⁸ Enkekassen Nr. 2781.

⁹ Album d. Universitæet Kiel. Nr. 5583.

¹⁰ Tyske Kancellis Forestillinger.

¹¹ Lübker u. Schröder: Schriftsteller-Lexikon.

¹² Folketællingen for Slesvig 1845.

¹³ Enkekassen Nr. 5221. Kordes: Schriftsteller-Lexikon.

¹⁴ Album d. Universität Kiel, Nr. 6198.

¹⁵ Kordes og Lübker u. Schröder: Schriftsteller Lexikon. Tyske Kancellis Forestillinger.

¹⁶ Kiels Nicolai Kirkebog.

- e. *Ludwig Christian Christiani*, f. 16. Aug., dbt. 19. Aug. 1774 i Kiel.¹⁷ Herredsfoged i Hohn Herred, † 12. Marts 1843. Gift 1827 med *Christina Friederica Boie*, f. 9. Jan. 1782 i Flensborg (Sct. Johannes), † 12. Nov. 1854.¹⁸ Datter af Herredsfoged Friederich Christian B. og Christina Fries.
- f. *Benedicta Dorothea Christiani*, f. 19. Marts 1776 i Kiel, † dær 13. Aug. 1776.¹⁹
- g. *Maria Dorothea Johanne Christiani*, f. 5. Feb. 1778 i Kiel (Faddere: Præst i Preetz, Magister Joh. Bertram Mielch, Hr. Johan Martin Mielcke i Hamburg og Fru Maria Benedicta Christiani). † 28. April 1786 i Kiel.¹⁶
- h. *Catharina Benedicta Johanna Christiani* (Tvilling), f. 5. Feb. 1778 i Kiel, † dær 2. Maj 1794.¹⁶
- i. *Cay Frantz Christiani*, f. 26. Feb. 1780 i Kiel.¹⁸ 1791 Student i Kiel,¹⁹ Boghandler i Slesvig. 2. Maj 1829 afslaaet Ansøgning om Udvidelse af Privilegium for sin Avis.¹⁰ 6. Okt. 1829 4. Ratsverwandter i Slesvig.¹⁰ † 2. Aug. 1850 i Slesvig.²⁰ Gift 5. Juli 1806 med *Friederike Louise Am-sinck*, f. 24. Feb. 1786, † 9. Feb. 1824 i Slesvig. Datter af Justitsraad Garlieb A. til Rethwisch og Schönweide i Holsten og Sophie Christiane Schwancke.²² Datter²³ 1):
- 1) *Dorothea Maria Anna Christiani*, f. ca. 1823 i Slesvig levede der 1845.¹²
2. *Conrad Christiani*, f. 9. Aug., dbt. 12. Aug. 1732 i Kiels Nicolai K. Overtog 1764 Apoteket og Huset i Holstenstrasse efter Moderen. Skænkede Kiels lærde Skole et Legat.²⁴ 1792—93 Medstifter af *die Gesellschaft freiwilliger Armenfreunde* i Kiel, 1. Aug. 1792 til Juni 1795 Arkivar i samme Selskab,²⁵ † 22. Dec. 1795 i Kiel.³ Gift 4. Maj 1763 i Kiels Nicolai Kirke med *Maria Benedicta Mielck*, f. 1727, † 23. Sept. 1798 i Kiel,¹⁶ ældste Datter af afdøde Økonom M. Søn a:
- a. *Otto Wilhelm Conrad Christiani*, dbt. 15. Aug. 1764 i Kiels Nicolai Kirke. Overtog 1798 Apoteket og Huset i

¹⁷ Album d. Universität Kiel, Nr. 8615.

¹⁸ Enkekassen Nr. 14428.

¹⁹ Album d. Universität Kiel, Nr. 6531.

²⁰ Alberti: Schriftsteller-Lexikon. Kordes do. Schleswig Holstein. Schulbl. 1841, H. 4, S. 156 f.

²² Hamburger Bürg. Familien XVIII, Side 18.

²³ Der var flere Børn, i Dødsannoncen staar Døtre og Svigersøn (Alton. Mercur).

²⁴ Zeitschrift d. Gesellschaft für die Geschichte d. Herzogtümer I, 275.

²⁵ H. Mau: Die Gesellschaft freiwilliger armen Freunde in Kiel. I-II. pass. Kordes og Lübker u. Schröder.

Holstenstrasse efter Moderen. 27. Nov. 1801 overdraget Faderens Apotekerprivilegium.¹⁰ Gift med *Dorthea Benedicta Mielcke*, f. 1764 i Neustadt, † 24. April 1798 i Kiel. Efterlod en Datter.¹⁶ Børn 1)—5):

- 1) *Maria Benedicta Johanna Christiani*, f. 18. Maj 1790 i Kiel. (Faddere er: Hr. Johan Martin Mielcke, Fru Pastorinde Maria Lucia Mielcke). † 25. Juni 1795 i Kiel.¹⁶
- 2) *En dødfødt Søn* 23. Sept. 1791 i Kiel.¹⁶
- 3) *Ernestina Dorothea Ottilia Christiani*, f. 20. Sept. 1793 i Kiel.¹⁶ Levede 1855 i Altona.²⁷ Gift med Apoteker i Pinneberg *Georg Christoph Barth*,²⁸ f. ca. 1792 i Harpstedt i Hannover. Levede 1855 som Particulier i Altona.²⁷
- 4) *Johann Conrad Wilhelm Christiani*, f. 16. Nov. 1794 i Kiel, † dær 12. Feb. 1799.¹⁶
- 5) *Martin August Philip Christiani*, f. 2. Nov. 1797 i Kiel. † dær 16. Juli 1798.¹⁶

Med denne Slægt var besvogret *Wilhelm Rudolph Christiani*, hvilket Navn han antog ved Daaben 29. Nov. 1785 i Wandsbeck. Hans oprindelige Navn var Joseph Michael Israel Schwerin, f. 9. Jan. 1760 i Altona, Søn af den 1790 endnu i Altona levende Beskyttelsesjøde Michael Jeremias Israel, 1786 stud. theol. i Kiel,²⁹ 18. Maj 1792 Tugthuspræst i Glückstadt, 23. Marts 1796 Diakon i St. Margarethen, 9. Dec. 1820 Sognepræst samme Sted.¹⁰ Han fik 1. Dec. 1815 Tilladelse til at underkaste sig medicinsk Embedseksamen og derefter praktisere i sin Menighed, † 18. Dec. 1827 i Hamborg.³⁰ Hans Vaaben var 1795 et tværdelt Skjold med en Fugl i første og en Slange i andet Felt. Hjelmtegn: Agnus dei. Gift 1796³¹ med *Clarelia Anna Dorothea Mielck*, f. 11. Nov., dbt. 13. Nov. 1771 i Preetz, † 24. Sept. 1845, Datter af Sognepræst Johann Bertram M. og Marie Lucia Mielck. Børn 1—5:

1. *Lucia Christiani*, f. 26. Okt., dbt. 29. Okt. 1797 i St. Margarethen (Faddere: Fru Justitsraadinde Maria Dorothea Christiani i Kiel, Fru Maria Benedicta Christiani i Kiel, Fru Dr. Margretha Dorothea Chemnitz i Preetz), † 28. Marts 1876 i Brunsbüttel. Gift med Over- og Landretsadvokat i Itzehoe

²⁶ Mitth. d. Gesellsch. f. Kieler Stadtgesch. 1936, Side 21.

²⁷ Folketællingen for Altona 1855.

²⁸ En Datter, født 1. Juli 1826 (Alton. Mercur 1826 Nr. 107).

²⁹ Album d. Universität Kiel, Nr. 6172.

³⁰ Schleswig-Holst. Provincialberichte 1828, Side 164. Neuer Nekrolog der Deutschen V. Side 1161. Kordes: Schriftsteller-Lexikon.

³¹ Gjorde 22. Nov. 1796 Indskud i Enkekassen (Enkekassen Nr. 4858).

- Siem Egge*, f. 31. Okt., dbt. 2. Nov. 1796 i St. Margarethen, † 5. Marts 1829.³²
2. *Maria Christiani*, levede 1876 i Brunsbüttel.³²
 3. *Emil Friedrich Christiani*, besøgte Skolen i Altona, 1828 stud. med. i Kiel,³³ 13. Nov. 1832 Bevilling at han kan promoveres til Dr. med. et chir.¹⁰ Var 1876 Dr. med. i Brunsbüttel.³²
 4. *Conrad Heinrich Rudolph Christiani*, f. 1810 i St. Margarethen. Besøgte Skolen i Altona, 1831 stud. jur. i Kiel,³⁴ † dær 4. April 1836.¹⁶
 5. *Käthe Christiani*, var 1876 gift med *Friedrich Tamsen* i Trittau.³²

³² Enkekassen Nr. 14925. Deres eneste Barn Peter Wilhelm Rudolph Egge død 18. Jan. 1826, 23 Uger gammel. (Alton. Mercur 1826, Nr. 17).

³³ Album d. Universität Kiel, Nr. 9295.

³⁴ Samme, Nr. 9663.

KØBENHAVNSKE URTEGAARDSMÆND OG GARTNERE OG DERES KAAR I KONGENS SOLD

Af
JOHANNES THOLLE

(Sluttet).

De økonomiske Forhold ved Haverne undersøgtes ved Kriegers og Leitloffs samtidige Afgang, og det opgaves, at Krieger havde haft⁹⁴ 1386 Rdlr. plus 250 til Materialer og 150 til Arbejdsvogn (1786), — Leitloff 495 plus 200 til Daglejere, — ialt 2481 Rdlr. Under begge Gartnere hørte desuden følgende Udgiftposter:

36 Mand udkommanderet i 26 Sommeruger plus 1 Officer à 4 Sk.	655 R. — M. 4 Sk.
20 Mand udkommanderet i 26 Vinteruger plus 1 Officer à 3 Sk.	392 »
8 faste Daglejere pr. M. dagl. 1 Mrk.	152 » 5 » 8 »
6 Havekoner i 26 Sommeruger dgl.	5 Sk.
4 Havekoner i 26 Vinteruger dgl.	5 Sk.
6 Mand til at vande og aftage Mistbænk.	30 »

Daglejere tilsammen 1210 R.

4 Gartnergeseller	358 R.
Haveredskaber	80 »
2 Materialvogne og Heste og 2 Kuske, Foder til Hestene	370 » 4 M. 0 Sk.
2 Materialfolk til Repar. af Espalier, Gelænder, Mistb. m. m.	156 »
Staldgødning	3 » 4 » 12 »
Gagetillæg til Gartnerne aarl. minus 1 % til Pension	792 »

ialt en Sum af 2970 R. 3 M. 4 Sk. eller ca. 500 Rdlr. mere end før.

⁹⁴ Partikulærk. Resol. Nr. 41 af 18/10 1749 og Nr. 4 af 3/1 1750.

Denne Opgørelse (el. Overslag) fra Slotsgartner *Friederich Ludewig Bruhn* tilsendtes Gartnerne *Gercken* i Charlottenborg og *Döllner* i Charlottenlund til Erklæring, og det fandt deres Bifald. Bygningsinspektør *Eigtved* mente imidlertid, at Bruhn kunde nøjes med 1 »Gesell« mindre samt 20 Foder Hø m. m., hvorved Budgettet kunde nedbringes til 2481, og dette vedtoges, saa at Slotsgartnerens Gage m. m. fastsattes til 1689 Rdlr.

Ovennævnte Fr. L. Bruhn, der var en Søn af Slotsgartneren paa Frederiksberg, *H. H. Bruhn*, havde under 23/5 1741 faaet Bestalling paa Gartnertjenesten paa Amalienborg (se senere),⁹⁸ og det syntes rimeligt, at han, da denne Have i 1749 »demoleredes«, overgik til en anden passende Tjeneste, hvilket da ogsaa skete. I hans Funktionstid skete der paa Rosenborg bl. a. dette, at Parterret istandsattes, og der bevilligedes flere Tusinde Rdlr. dertil.¹⁰⁰ Bruhn forblev paa Rosenborg til sin Død i 1776. Han overlevedes i 5 Aar af sin Enke, *Dorothea Binder*, og hun ansøgte Kongen om Pension. I denne Ansøgning anførte hun bl. a., at hendes Mand havde staaet i kongelig Tjeneste i 49 Aar, først de 20 Aar paa Amalienborg, »som han selv som Gartner i højsalig Frederik IV's Tid har anlagt«. Desuden hævder hun, at han havde indforskrevet og betalt Blomsterløg for 4—5000 Rdlr. uden ringeste Tilskud. Hendes Far var død som Major og Underfører ved de kgl. Drabantkorps, og at hendes Mand's Far (ovenn. H. H. B.) var første Anlægger af Frederiksberg Have samt til sin Dødsdag Slotsforvalter og Gartner ved samme.⁹⁹

Forinden Bruhn afgik fra Tjenesten, saa man sig om efter en Afløser, og dette resulterede i, at man under 31/3 1770 ansatte *Christopher Dörschell* til en Gage af 500 Rdlr.¹⁰² I Bestallingen hed det, at han flittigt skulde passe Orangerierne, Hække, Alleer, Træer, Plantninger m. m. og holde dem i god Stand; han benævntes Lyst- og Køkkengartner,¹⁰² — og han tiltraadte 1. Jan. 1777. Dörschell erklærede sig straks utilfreds med Gartnerboligen, som var forsømt og for lille. Det bevilligedes ham for 2000 Rdlr. at maatte lade Boligen istandsætte og forsyne med et nyt Stokværk (Manzard), og til dette Brug overlodes der ham nogle Bjælker og Spær fra Christiansborg Slot.¹⁰³ — I Hovedsagen overføres ved denne Tid Regnskabet fra Partikulærkassen til Rentekammeret, og da sidstnævnte i 1778 stod overfor at skulle betale et Parti

⁹⁸ Partikulærk. Bestallings- og Instruktions. Pr. Nr. 1 S. 14.

⁹⁹ Bobe: Reventlowske Papirer VIII Till. 4—5.

¹⁰⁰ Partikulærk. Resol. Nr. 111 af 6/7 1767, Nr. 85 af 15/5 68, Nr. 132 af 13/8 69.

¹⁰² Partikulærk. Resol. Nr. 42 af 31/3 1770.

¹⁰³ do. Bestall. pr. Nr. 1 S. 37.

¹⁰⁴ Rentek. kgl. Resol. Nr. 99 af 21/8 1777.

Træer, som var indført til Orangerierne (60 Stk. 3—4-aarige Fersken, 100 1-aarige do. og 50 Abrikostræer, ialt til 150 Rdlr.), ønskede det ganske naturligt at faa at vide, om disse Udgifter henhørte under dem, som Gartneren skulde afholde indenfor sin Kontrakt, eller var Ekstraudgifter. Det resolveres derfor, at D. til at forsyne Orangeriet med de fornødne Træer maatte faa dette Beløb godtgjort; men naar Orangerierne var forsynet, skulde han (og de øvrige Slotsgartnere iøvrigt med) være pligtig selv at opelske de Træer, Svibler og Frøsorter, som behøvedes til Haverne uden derfor at faa godtgjort noget.¹⁰⁵

Ogsaa Orangerierne ombyggedes under D. Der bevilligedes her til straks et Beløb af 9767 Rdlr.,¹⁰⁶ og da dette ikke slog til, fik han yderligere et Beløb, saa de samlede Omkostninger blev paa omtrent 12,000 Rdlr.¹⁰⁷ Desuden tilstodes der ham i 1780 et personligt Tillæg paa 300 Rdlr. med tilbagevirkende Kraft fra hans Ansættelse samt diverse Tillæg til Havernes Drift,¹⁰⁸ nemlig:

1. Havearbejdere 38 Mand i 146 Sommerdage, 28 Mand i 147 Vinterdage, 5 Havekoner Sommer, 4 Havekoner Vinter, tiltaas et Tillæg paa 2 Sk. daglig eller 253 Rdlr. (foruden betalt: 1872 Rdlr.). 2. En Gartnersvend Tillæg 143 Rdlr. (foruden bet. 153). 3. Materialkuske Tillæg 40 Rdlr. (foruden bet. 104), desuden Foder til Heste m. m. 8. Blomstersvibler, Frø, Træer, Glas-klokker, Urtepotter, Havekurve indtil 200 Rdlr. ialt.

Dörchells Flothed i Dispositioner angik ikke blot Byggeriet med de mange Overskridelser, men ogsaa Ekstraindkøbene, og Rentekammeret var ikke altid villigt til at betale, hvad han satte sig i Udgift for. En Regning for Ekstraudgifter androg April 1781 følgende:¹⁰⁹

1. For Vand til Haven	281 Rdlr.	34 Sk.
2. » Orangeriballier	270 »	80 »
3. » sammes Maling	35 »	16 »
4. » En Sten Valse (Slibesten)	11 »	
5. » Reparation af Fontænen	8 »	4 »
6. » Vinduesreparation	27 »	
7. » foranf. Valses Indlæg	11 »	
8. » adskill. Smaaudgifter	129 »	24 »
9. » Stakitværket i Haven	56 »	
10. » Træer til Hække	30 »	
11. » samme	60 »	
12. » Gødning	31 »	36 »
13. » Blomsterzwibler	197 »	90 »
14. » Blomsterpotter	80 »	

Ialt 1226 Rdlr.

¹⁰⁵ Rentek. kgl. Resol. Nr. 36 af 9/3 1778.

¹⁰⁶ do. Nr. 15 af 31/1 1780.

¹⁰⁷ do. Nr. 84 af 18/4 1781.

¹⁰⁸ do. Nr. 32 af 21/2 1780.

¹⁰⁹ do. Nr. 146 af 27/4 1781.

Foruden alt dette, som han altsaa allerede baade havde købt og betalt, ønskede han 150 Ballier. Da han utvivlsomt selv af sit Budget til Havernes Vedligeholdelse skulde betale noget af det, bevilligedes der ham ikke alt, men dog saa meget, at der kun manglede ca. 80 Rdlr., og det fastsattes, at Ballierne ikke maatte koste mere end 680 Rdlr. — Endnu engang kom han med en betydelig Ekstraregning, drejende sig om Ombygningen af Gartnerboligen. Han havde først forpligtet sig til at ombygge indenfor 2000 Rdlr., derefter faaet yderligere 1855, — foruden noget Tømmer (foræret) og kræver yderligere ikke mindre end 2000 Rdlr.¹⁰⁹ Dette blev imidlertid Rentekammeret og Kongen for meget, og der bevilligedes ham kun 1500 Rdlr. med den udtrykkelige Paategning, at det kun var for denne ene Gang, og at det maatte være uden Følge saavel for ham som for andre Embedsmænd; hvad der var ud over dette Beløb, maatte han selv afholde. — En Forespørgsel om, hvorvidt man til Haven maatte antage Haandværkssvende eller kun skulde have Militær, besvaredes derhen, at Gartneren ved Rosenborg ligesom de andre Gartnere som hidtil maatte antage de fornødne Haandværkssvende.¹¹⁰

Den 28/10 1783 afgik Dörschell ved Døden, 63 Aar gammel.¹¹¹ Efter hans Død indsendte Enken, *Catherine Margrethe*, ikke mindre end tre Regninger, som hun mente skulde godtgøres hende som hendes Mands Udlæg. Det drejede sig om:¹¹²

1. Orangeballier og Vinduesreparationer, Blomsterløg, Havefrø, Transport af Gødning m. m.....	1114 Rd.	76 Sk.
2. Blomsterløg for Aaret 1783	251	» 81 »
3. 24 Vandspande og 117 Glasklokker.....	94	» 32 »

1460 Rd. 93 Sk.

Ogsaa dette Beløb godtgjordes, dog imod, at der ikke paaførtes Haven Udgifter til Blomsterløg i 1783. Mindre heldig var hun med yderligere Regninger.¹¹³ Fra hendes Mands Side forelaa fra 1782 en Regning paa 1607 Rdlr. 34 S., som var anvendt i hans Tjenestetid. Det drejede sig om en Efterregning paa Ombygningen paa 355 Rdlr. og 221 for Ombygninger ved Driverierne. For dette sidstes Vedkommende havde Tømrmesteren dette Beløb tilgode, men D. havde vægret sig ved at betale ham dem. Han anlagde Sag, og D. dømtes. Imidlertid nægtede han, at det var ham personligt, som heftede for Beløbet, og mente desuden, at Beløbet allerede var betalt i Orangeri-Bygningsomkostningerne. Rentekam-

¹⁰⁹ Rentek. kgl. Resol. Nr. 4 af 7/1 1782.

¹¹⁰ do. Nr. 62 af 21/2 1780.

¹¹¹ do. Nr. 6 af 6/1 1783; Brock: Rosenborg II 68.

¹¹² do. Nr. 104 af 26/6 1783.

¹¹³ do. Nr. 44 af 11/3 1789.

meret hævdede, at der var en Regnskabsfejl, og naar Beløbet allerede var betalt een Gang, maatte det være D.s Fejl; man ønskede ikke, at Kongens Kasse skulde belastes med Beløbet. — Endelig var der en Post paa 150 Rdlr. for Orangeriballier. D. havde hævdedet, at de kunde laves billigere ved Hjælp af gamle Jernbaand, han havde til Disposition, hvorfor der budgetteredes 100 Rdlr. mindre end oprindelig tænkt. Da Baandene imidlertid ikke alle kunde bruges, blev der en Overskridelse paa 74 Rdlr. 32 Sk., som D. altsaa havde udredet. Paa Grund af højere Udenlandsfragter i 1780 var der ogsaa medgaaet 277 og i 1781 359 Rdlr. til Blomsterløg, og Differencen fra det budgetterede til Omkostningerne havde han ogsaa betalt. Sluttelig havde han til Daglejere, der ikke var tilstrækkelige, i de første 3 Aar udredet 708 Rdlr. mere end det Tillæg, som han havde faaet paa 1000 Rdlr., androg. — Af alt dette, som Enken altsaa ønskede godtgjort, kunde man imidlertid kun godkende en Udgift paa 311 Rdlr. 92 Sk., Resten var Kassen uvedkommende. Og skønt siddende med 5 uforsørgede Børn og 200 Rdlr. i Pension maatte altsaa ogsaa Enken bøde for D.s Flotheder. — Hun døde 18/10 1817.¹¹⁵

Egentlig havde det allerede en Tid været bestemt, at Gartner *P. Holbøll* paa Frydenlund skulde afløse D., naar han døde, og at Dörschells Søn, *Henrich Anton Peter Dörschell*, skulde fortsætte som Mestersvend paa Rosenborg, til han engang kunde overtage Stillingen som Slotsgartner.¹¹⁴ Holbøll syntes imidlertid, at han nu var for gammel (65 Aar), og hans Søn var for ung til at afløse ham paa Frydenlund. Kongen udnævnte derfor i Stedet *Carl Emilius Døllner* til Rosenborg. Døllner var adjungerende og succederende Gartner og Slotsforvalter paa Charlottenlund Slot, hvor hans Far, *H. A. Døllner*, havde Embedet; D. foreslog selv, at mens han skulde overtage Rosenborg, skulde hans Svoger, unge Dörschell, loves Stillingen paa Charlottenlund efter gamle Døllners Død, og saadan faldt Afgørelsen ogsaa ud; Døllner kom til Rosenborg, og unge D. afløste ham ved Charlottenlund. Døllner tilkendtes en Gage paa 500 Rdlr. fra 1/1 plus et Tillæg paa 100 Rdlr. og iøvrigt med en Sum af 3220 Rdlr. til Driften som forhen, og unge Dörschell ansattes i hans Sted ved Charlottenlund og fik iøvrigt for sin Skuffelse en Affindelsessum paa 200 Rdlr. om Aaret. Dörschells Enke beholdt sin Mands Gage et Aar og skulde derefter oppebære 200 Rdlr. i Pension, foruden at hun straks fik godtgjort de forannævnte 1460 Rdlr.

Efter denne Periode under Dörschell, hvor Byggeriet havde

¹¹⁴ Rentek. kgl. Resol. Nr. 6 af 6/1 1783; jevnf. Medd. fra Gentoftes hist.-top. Selskab 1930.

¹¹⁵ Roedes Register.

floreret, maa Rosenborg Have siges at være ude over sin første Glansperiode, og trods efterfølgende dygtige Gartnere gik det en Tidlang tilbage for den, idet Interessen mere helligedes Frederiksberg Have og dennes Omlægning.

Carl Emilius Döllner var Søn af Gartner og Slotsforvalter paa Charlottenlund, *Heinrich Adolph Döllner* (f. 1716, d. 1794). Han var selv født 1749, da Faderen kom til Charlottenlund, og han havde i en Aarrække haft Stillingen som dennes Stedfortræder og var designeret til at skulle afløse ham. Efter hans Tiltrædelse paa Rosenborg (1/1 1783) sker der bl. a. det ødelæggende, at der bygges Kaserne og anlægges Eksercerplads, og det bliver D.s Sag at redde, hvad reddes kan af det Areal, som skulde afstaas til disse Formaal.¹¹⁶ Orangerihuset maa sættes i Stand til at tage noget af det, som det til Kaserne omdannede Laurerhus ikke mere kunde have, og da det ikke kunde rumme alt, maatte D. sælge ud af Træerne. Løver, Statuer, Bassin m. m. maa flyttes o. s. v. — ikke lystelige Opgaver for Havens Gartner. Et Tab havde han ogsaa ved, at et Skib med Blomsterløg til ham og nogle andre Slotsgartnere forliste, men han fik dog godtgjort 200 Rdlr. til Lindring af dette Tab.¹¹⁷ Hans Virksomhed blev kun kort; allerede 1791 døde han,¹¹⁸ efterladende sig Enken, *Cathrine*, samt en Søn, *Carl Frederik Döllner*. — For sidstnævnte søgte Enken Stillingen paa Hørsholm (1794), mens Sønnen var i Holland. Hun fik sin Mands Gage med Juni Maanedes Udgang, fik nogle Aar efter Plads som Palæ-Pige paa Amalienborg, hvor hun belønnedes for Flid, og blev senere Vartfrue.¹¹⁹

Til den ledige Stilling som Gartner ved Rosenborg meldte der sig følgende Ansøgere:¹²⁰ 1) *Niels Simonsen Bache* (Botan. Have), 2) *Marcus Frederik Voigt* (Frederiksberg Have), 3) *Peter Petersen* (Svend i Frederiksberg Have), 4) *Johan David Christian Krause* og 5) hans Fader *Georg Christian Krause* (Sophienborg) samt 6) *Nicolaj Christian Dahl* (succ. Voldmester i København). Ingen af disse blev imidlertid den heldige; thi til Stillingen udnævntes Mestersvenden i Rosenborg Have, *Peter Lindegaard*, og det betonedes, at han maatte være fornøjet med et Budget paa 3320 Rdlr. Hans Gage skulde være 400 Rdlr., indtil H. Dörschell blev »befordret« som Gartner og Slotsforvalter til Charlottenlund, idet han da skulde

¹¹⁶ Rentek. kgl. Resol. 11/12 1784, Nr. 13 af 19/1 1785, Nr. 158 af 10/8 1785, Nr. 195 af 28/9 1785, Nr. 232 af 16/11 1785, Nr. 259 af 28/12 1785.

¹¹⁷ do. Nr. 23 af 2/2 1785.

¹¹⁸ do. Nr. 115 af 3/7 1791.

¹¹⁹ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 119 af 22/6 1791, S. 211 af 25/1 1794, S. 55 af 23/7 1797.

¹²⁰ Rentek. kgl. Resol. Nr. 115 af 13/7 1791.

have de 200 Rdlr., som D. var forundt til denne Tid. — I efterladte Papirer har L. selv berettet om sit Liv og Virke, og han beretter deri,¹²¹ at han var født 16/1 1758 i Egense paa Fyn; hans Forældre var fattige, formentlig af Bondeslægt; de havde 9 Børn, af hvilke de 2 ældste døde tidligt. I sit 8de Aar kom L. i Skole hos Degnen *Sandal*, hvem han berømmer som en meget sanddru og skikkelig Mand, og som han mener har studeret, da han ofte prædikede for Pastor *Monrad*. Om Sommeren maatte han vogte Forældrenes Smaakreaturer, og da han var 14 Aar, satte Faderen, der selv havde en god lille Frugtplantage, ham i Lære paa Hvidkilde hos Gartner *Posern(e)*, der var Tysker og temmelig streng; her lærte han ved Omgangen med mange Tyskere paa Gaarden temmelig godt at tale Tysk, ligesom Frøkerne paa Hvidkilde lærte ham Fransk. Han drev det saa vidt i Fransk, at da han forlod Hvidkilde, kunde han tilnød forstaa og tale med en Franskmand. Idet Bøndergodset da blev udskiftet, blev L. ogsaa sat til Landmaaling. — Fra Hvidkilde kom han til Rosenborg, hvor han under Dörschell maatte betale 100 Rdlr. for at staa i Lære. Da Dörschells Familie, Svendene og nogle af Drenge var Tyskere, kom det ham til Nytte, at han havde lært dette Sprog, og han vedligeholdte Fransk ved at gaa i fransk-reformert Kirke; da Rosenborg imidlertid hørte til Trinitatis Sogn, maatte han for at kunne gaa til Alters i den tyske fremskaffe en Daabsattest, som sendtes ham af Pastor Monrad i Fødesognet, men som Sognepræsten ved Trinitatis Kirke til hans store Forbavselse ikke vilde tage som gyldig, hvorfor han efter Samraad med Dörschell sluttede sig til den tyske Menighed. Om Vinteren besøgte L. Kunstakademiet, hvor han drev det temmelig vidt i Arkitekturen. Da han havde været 3 Aar i Lære paa Rosenborg, blev han Svend 1782 og vedblev i denne Stilling hos Dörschells Efterfølger (Døllner) til Foraaret 1783. Han rejste da til Fyn for at besøge sin Mor og sine Sødskende, Faderen var død 1774, og tiltraadte derefter sammen med Dörschells Søn (se senere) en Rejse til Holland; paa Grund af Modvind maatte Skibet søge ind til norsk Havn, og i Nordsøen havde de stærk Modvind, men naaede dog Holland, hvor de forblev i 3 Uger hos Gartner *Neukirk*, som stod i Forretningsforbindelse med Rosenborg. En Landsmand skaffede derefter L. Plads hos en Hr. Hope paa Waterland, hvor han forblev i 2 Aar. I Foraaret 1785 skulde han være rejst med Hope og dennes Hustru til England for at udsøge Planter til Haven og Blomsterhuset, men da han samtidig modtog Tilbud fra Døllner om at overtage Pladsen som Mestersvend i Rosenborg, drog

¹²¹ Biografisk Leksikon XIV 379—80 (1938); jevnf. Brock: Rosenborg, Fodnote III 135 ff.

han til Danmark. I 1791 avancerede han altsaa til Gartnerstillingen, og det sagdes allerede da om ham, at han var en flittig, duelig og økonomisk Gartner, der under Døllners Sygeleje havde passet Tjenesten godt.¹²² Han var uegennyttig nok til at tilbyde baade at betale sin Rejsekammerat, unge Dörschell, 200 Rdlr. og Døllners Enke 50 Rdlr. om Aaret.

Efter sin Mands Død havde Enken Døllner haft Tilladelse til at bo i Gartnerboligen, hvor hele den mellemste Etage var overladt hende. Her havde hun en Datter hos sig, og denne Datter var Aaret i Forvejen bleven gift med Krigsassessor *Moldrup*, Stamherre til Vestervig Kloster. Slotsgartner P. Lindegaard havde givet Tilladelse til, at det unge Par en kort Tid boede hos Moderen, til de fik deres Gods solgt, men selv efter at dette var sket, forblev de i Gartnerboligen, og den Støj, de foraarsagede ved at komme sent hjem om Natten, generede Lindegaard og hans Familie, der boede lige op ad Porten. Ogsaa Krigsassessorens Tjenestefolk generede L., og da L. ikke taalte Trætte, og da hverken skriftlige eller mundtlige Henvendelser til Madam Døllner havde hjulpet, bad han Overhofmarskallatet om, at dette vilde befale Madam Døllner, at Svigersønnen senest næste Flyttedag skulde være ude af Huset; selv frygtede han, at han skulde faa Rygte for at have indrømmet uvedkommende Familie Lejlighed i Kongens Hus for at drage Fordel deraf.¹²⁷

Allerede ved Nybesættelsen i Embedet som Gartner i Charlottenlund (1795) fik Lindegaard tillagt de 100 Rdlr., han havde givet Afkald paa,¹²³ og senere belønnedes han ofte paa Grund af sin »udmærkede og uegennyttige Handlemaade« i Embedet,¹²⁴ fik bevilliget mangfoldige Ekstraudgifter,¹²⁸ 800 Rdlr. til et nyt Væksthus¹²⁵ o. s. v.

Da det kneb for ham, og de andre kgl. Gartnere, paa Grund af visse Omstændigheder (se senere) at faa egnede unge Mennesker til at gaa i Gartnerlære, blev det ham meddelt, at hvis der var nogen blandt de Soldater, som var udkommanderet til Rosenborg, som han mente »fortrinligt udmærkede sig i Opførsel og Flid«, og som derfor maaske kunde tænkes at blive duelige Gartnere, kunde han vente at faa et saadant »til Gartnerkonsten

¹²² Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 119 af 22/9 1791.

¹²³ do. S. 357 ff af 30/5 1795.

¹²⁴ do. S. 272—73 af 21/1 1801.

¹²⁵ Rentek. kgl. Resol. Nr. 247 af 29/7 1803.

¹²⁶ do. Nr. 44 af 1/2 1809, Nr. 124 af 24/4 1809, Nr. 383 af 25/12 1809, Nr. 211 af 11/9 1810, Nr. 25 af 3/2 1810, Nr. 149 af 1/5 1810, Nr. 83 af 1/3 1811, Nr. 122 af 10/4 1811, Nr. 447 af 11/12 1812, Nr. 81 af 12/3 1812, Nr. 82 af 12/3 1812 m. fl.

¹²⁷ Brock: Rosenborg Fodnote III S. 138—39.

dueligt Subjekt« fritaget for Militærtjeneste.¹²⁸ Dette benyttede L. sig en Del af, og takket være hans Interesse blev først *Jens Sielle* (1811),¹²⁸ derefter *Erich Rasmussen* (1812) og *Hans Johansen (Grøftemølle)* (1813) samt *Anders Christophersen (Haarbølle)* (1817)¹³² taget fra Militærtjenesten og givet Lindegaard til Uddannelse i Gartnerfaget. Ogsaa paa anden Maade viste L.s Interesse for unge Gartneres Uddannelse sig.

Sammen med sine Kolleger i i Frederiksberg Have og i Botanisk Have fremkom han i 1811 med Forslag til Oprettelse af en Gartnereksamen. Disse tre kgl. Gartnerere mente, at Aarsagen til Vanskelighederne ved at finde duelige Gartnerere var store, og at der paa den anden Side var saa mange Folk, som kaldte sig Gartnerere uden at have Begreb om dette Fag, at man maatte kræve Forholdene reguleret; det maatte bestemmes, at kun de, som havde staaet tre Aar i Lære ved en af de kgl. eller fyrstelige Haver kunde faa Læreblev, og at en Eksamen yderligere maatte indføres, og dette bifaldtes.¹²⁹

I Tiden mellem Krigene, hvor Livsfornødenheder o. a. steg i Pris og var vanskeligt at faa, kneb det ogsaa for Gartnerne med at klare sig. Allerede i Juli 1811 beklagede Gartnerne i Rosentborg, Frederiksberg og Fredensborgs Haver sig over dette og ansøgte om Tillæg;¹³⁰ til en Begyndelse bevilligedes dette ikke. Da L. selv senere paa Aaret bad om en Understøttelse paa Grund af Tidernes Besværligheder, fik han en Gratifikation paa 400 Rdlr., idet det anførtes om ham,¹³¹ baade, at han var en udmærket Mand i sit Fag, bekendt for Vindskibelighed, Orden og stedse Sparsommelighed, og den Opdragelse, som han giver sine Børn og sine Lærlinge, »viser ham ligesaa agtværdig som Fader som som Embedsmand«; desuden anførtes det, at han havde Gæld. — Da man imidlertid ikke kunde klare de stigende Udgifter ved Haverne med en Gave til Enkeltperson, lod man Udgifterne undersøge i Almindelighed,¹³³ og der fremsattes i Begyndelsen af 1812¹³⁵ fra en Kommission bestaaende af Overhofm. *Hauch*, Prof. *Viborg* og Prof. *Hornemann* en Oversigt over, hvad der brugtes, og en Indstilling om, hvad man fremtidigt burde regne med.¹³⁴ Denne Oversigt opstillede følgende, som var Normen:

¹²⁸ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 9 af 10/1 1811.

¹²⁹ do. S. 63 af 13/4 1811.

¹³⁰ do. S. 140 af 16/7 1811.

¹³¹ do. S. 206—7 af 22/11 1811.

¹³² do. S. 42 ff af 10/9 1812, 284—86 af 15/9 1813, 123—24 af 16/12 1817.

¹³³ do. S. 140 ff 16/7 1811.

¹³⁴ do. S. 206—7 af 22/11 1811.

¹³⁵ do. S. 293 ff af 5/2 1812.

Rosenborg :	38 Mand i 26 Sommeruger	à 20 Sk. dagl.
	28 » » 26 Vinteruger	» 18 » »
Frederiksberg :	51 » » 6 Sommermaaneder	» 20 » »
	47 » » Marts—Oktober	
	35 » » 4 Vintermaaneder	» 18 » »
Fredensborg :	20 » » 6 Sommermaaneder	
	12 » » 6 Vintermaaneder	» 2 » »

(desuden Lugekoner).

Det bemærkes, at Gartnerne ved disse Slotte havde maattet indrømme, at det her opstillede Antal Folk ikke altid havde været beskæftiget, eftersom de simpelthen ikke havde kunnet skaffe Midlerne dertil. Og Kommissionen bestemte desuden, at Vedligeholdelsen af Haverne nok maatte kunne klares med noget færre Folk. Som den, der i Kommissionens Øjne mest udmærkede sig ved Flid, Paapasselighed, Vindskibelighed og Klogskab, mente man navnlig at maatte henholde sig til, hvad Lindegaard mente, og det blev derfor ogsaa hans Forslag om Antal af Folk m. m., som man indstillede til Vedtagelse. Lindegaard benyttede denne Lejlighed til igen at slaa et Slag for unge Gartneres Uddannelse. Han hævdede, at de kgl. Gartnere burde holde flere Lærlinge. Det var nu saadan, at efter Tidens Skik maatte Lærlingene ikke spise ved Gartnerens Bord, og da de desuden brugtes til Arbejde, som egentlig tilkom Arbejdskarle, rekrutteredes de kun fra de ringere Klasser af Folket, mens andre Folk holdt sig borte derfra, og Kvaliteten derved forringedes. Da en Lærling imidlertid efter Lindegaards Opfattelse kunde gøre lige saa megen Nytte som en Daglejer, mente man i Kommissionen, at den Understøttelse, som Gartnerne burde have for at tage en Lærling, bedst og lettest kunde skaffes dem ved, at man tilstod dem, at de maatte anføre Drengene i en Daglejers Sted og oppebære den Dagløn, der tilkom Daglejeren. Men naturligvis maatte Gartneren saa ogsaa have Pligt til bedre at sørge for Lærlingens Opdragelse og Uddannelse. — Kommissionen anførte videre, at der til Gartnerensvende var ansat følgende Beløb:

Rosenborg til 2 Svende 300 Rdlr. til hver, Frederiksberg til 2 Svende 160 Rdlr. til hver, Fredensborg ingen.

Man mente, at 300 Rdlr. var en passende Løn, — dog kunde i Øjeblikket ingen klare sig dermed. — Gartnerens Løn var 500 Rdlr. foruden Bolig m. m., og denne foresloges forhøjet med 200 Rdlr. Desuden stillede man Forslag om Forhøjelse af Beløbene til Kuske, Redskaber, Vogne m. m. og foreslog Indkøb af Blomsterløg etc. betalt efter Regning, Som endeligt Forslag opstilledes følgende:

Daglejerne indskænkes til: Rosenborg 24, Frederiksberg 24, Fredensborg 13, Søndermarken 6.

Lugekonernes Antal fastsattes til: Rosenborg: Sommer 5, Vinter 2, Frederiksberg: Sommer 5, Vinter 2, Fredensborg: Sommer 3.

Til udkommanderede Daglejere (Militære) betales 4 M. og til andre 8 M., til Lugekoner 3 M.

De samlede Budgetter ansattes til: 1. Rosenborg: aarligt ialt 10,000 à 10,500 (før 4461) Rdlr. 2. Frederiksberg: aarligt ialt 10,000 à 10,600 (før 4646) Rdlr. 3. Fredensborg: aarligt ialt 4,800 à 5,000 (før 3190) Rdlr. 4. Søndermarken: 2,100 Rdlr.

Resolutionen gik ud paa, at Gartnerens Løn kunde ikke ændres, da de som andre Embedsmænd havde faaet deres Dyrtidstillæg, — derimod bevilligedes Havernes Budgetter med 1) 10,059, 2) 10,599, 3) 4819 og 4) 2100 Rdlr. i 3 Aar fra 1/1 1812.

Det var imidlertid umuligt at staa fast ved disse Gartner- og Svendelønninger, trods Dyrtidstillæg, — og efter Anmodning ændredes dette da ogsaa senere paa Aaret¹³⁶ som følger:

Gartnersvende: Gage 200 Rdlr., med Dyrtidstillæg 390, forhøjes til 585 Rdlr. Gartnere: Gage 500 Rdlr., med Dyrtidstillæg 975, forhøjes til 1365 Rdlr.

Samtidig udstedtes der en hidtil savnet Instruks for Gartnerne ved de 3 kgl. Haver, hvis Ordlyd for Rosenborgs Vedkommende¹³⁷ var:

1. For Fremtiden skal der ved Rosenborg Slotshave holdes en Svend, som af Hs. Majst. er tillagt 300 Rdlr. i aarlig Gage, foruden det Tillæg, som Svenden kan vente sig i Forhold til det, som alle øvrige kgl. Embedsmænd erholde. Svenden hæver selv sin Gage og kan hverken antages eller afskediges af sin Tjeneste uden gennem Chefen for de kgl. Haver, til hvem Gartneren i paakommende Tilfælde har at indberette, naar han har at klage over Svenden og hermed skriftligt at indgive Aarsagen, dersom han maatte ønske Svenden afskediget fra sin Tjeneste.

2. Ved Rosenborg Have er Antallet af Daglejere reglementeret og bestemt til 24 Mand daglig Sommer og Vinter, alle Fest og Helligdage undtaget. Til alle reglementerede Antal Daglejere erholder Gartneren ingen Betaling uden for det Antal, som virkelig holdes daglig, og for hvilket maanedlig indgives Regning til Kassen for de kgl. Haver, som anviser Regningen til Udbetaling. Arbejderne bør være raske og arbejdsføre Folk og ikke gamle udtagne og ubrugbare Mænd eller Krøblinge.

3. Gartnersvenden bør paase, at Daglejerne virkelig gør deres Skyldighed, er tilstede den hele Arbejdstid og ikke forlade Arbejdet uden Tilladelse, samt derhos staa Gartneren som hans Foresatte til Ansvar, saa skal Svenden daglig indgive skriftlig under sit Navn til Gartneren Fortegnelse paa det Antal Daglejere, som har været tilstede ved Arbejdet i Haven, saaledes at hver Daglejer er anført under Navn, hvormed tillige anmærkes, at om han har været den hele Dag eller ikkun en halv Dag tilstede ved Arbejdet.

4. Gartneren giver hver Maaned til Kassen for de kgl. Haver Regningen for de Daglejere, som i den sidste Maaned er holdt i Overensstemmelse med de daglige Anmeldelser af Svenden, hvilke sidste følge som Bilag med Gartnerens Regning.

¹³⁶ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 343 ff af 19/5 1812.

¹³⁷ do. S. 350 ff af 21/5 1812.

5. Ligesom Gartneren ikke bør holde flere Folk daglig, end de virkelig behøver i Overensstemmelse med Aarets Tid og det Arbejde, som behøves, saaledes er Gartneren aldeles uberettiget til at bruge de Folk, som han til de kgl. Haver, til andet Arbejde end til Arbejdet i Haven, hvortil de er bestemt, og bør paa ingen Maade bruge Folkene enten til eget eller til andet privat, naar Arbejde i Haven kunde behøve dem.

6. Gartneren har Tilladelse at bruge en Dag fremfor en anden og en Aarstid fremfor en anden flere eller færre Folk, alt eftersom Arbejdet i den kgl. Have udkræver det, dog saaledes, at der aldrig betales for flere end for dem, der virkelig har arbejdet i Haven, og at Antallet af alle de brugte Arbejdere det hele Aar igennem tilsammen ikke overskrider det, for det hele Aar bestemte Antal, nemlig 24 Arbejdere for hver Hverdag i Aaret.

7. For saa meget mere at opmuntre saavel Gartneren som Svenden til Sparsommelighed ved Brugen af Daglejere har H. Maj. allernaadigst bestemt, at Halvdelen af den Besparelse, som aarligens gøres ved at holde færre Daglejere end det bestemte Antal tillader, skal være til Fordel for Gartneren og Svenden, saaledes at Gartneren faar $\frac{3}{4}$ og Svenden $\frac{1}{4}$, dersom f. Eks. Antallet af Have-Arbejdere som brugtes i Haven indskrænkedes saa meget, at det hele Aar igennem udgjorde 4 Mand daglig, som er 4 Mrk. daglig for hver Mand à 300 Arbejdsdage vilde udgøre en Besparelse af 800 Rdlr., da blev Halvdelen af denne Besparelse saaledes, at Gartneren erholdt 300 Rdlr. og Svenden 100 Rdlr.

8. For Rosenborg Have er bestemt i de 6 Sommermaaneder 5 og i de øvrige 6 Vintermaaneder daglig 2 Lugekoner.

9. Med Lugekonerne forholdes det ligesom med Daglejerne, saaledes at der deraf ikkun betales det Antal, som virkelig er holdt i Haven, at Svenden indgiver daglig skriftligt til Gartneren Navnene paa dem, som har arbejdet i Haven, at Gartneren ledsager sin maanedlige Regning over Lugekonerne med Svendens skriftlige Anmeldelser, og at det hele Besparelse som gøres paa Lugekonerne tilfalde Gartneren og Svenden og deles paa ovennævnte Maade.

10. Det anses gavnligt saavel for de kgl. Havers Drift som for Havekunstens Udbredelse i hele Landet, at Lærlinge eller Drengene holdes ved Haverne; det tillades derfor Gartneren at holde en til to Drengene og at beregne sig for disse den Dagløn, som tilstaas hans Arbejdere, dog saaledes at denne Dagleje igen afgaar i det hele bestemte Antal Daglejere, og at Drengen eller Lærlingen ikkun anføres den Tid, i hvilken de virkelig har staaet i Lære; at Gartneren indser Rigtigheden af Lærlingens Opdragelse og Dannelse til deres Bestemmelse, og med alvorlig og blid Omgang bidrage dertil, saavidt det staar i deres Magt, derom næres ingen Tvivl.

11. Det er Gartneren tilladt at bruge til sin egen de Køkkensager og Frugter, som uden at savnes for Leverancerne til den kgl. Husholdning kan undværes, hvorimod det er ham aldeles forbudt at sælge noget ud af Haven af hvad Navn det end maatte være, Blomster undtagen, hvormed det tillades ham at handle. Over alle Inventarier som henhører til Haven, saaledes som Heste, Vogne, Arbejdsredskaber, Tømmermaterialer, Vinduer og Vindueskarne m. m. har han det nøjeste Tilsyn, saaledes at Vogne, Heste m. m. ej dermed ansatte Kuske saavel som Materialsnedkeren eller Tømmermanden ikke bruges til nogen anden Tjeneste eller noget andet Arbejde med Haven, og at alle øvrige Inventarier og Materialer ikke nyttes elles anvendes til andet end til Havens Brug, samt stedse holdes i fuldkommen god Stand og repareres strax, som det behøves for stedse at være i brugbar Stand. Gartneren paaser ligeledes, at al Gødning, som enten hentes fra de kgl. Stalde eller købes saavel som Barken, ikke enten formindskes af Materialkuskene, som hente den eller anvendes til andet end til Driverierne og Havens Brug.

12. Gartneren holder ordentlig og nøjagtigt Regnskab med alt det, som er betroet til hans Opsyn, og hvorfor han er ansvarlig samt forfatter strax et nøjagtigt Inventarium, som indleveres in duplo hvert Aar, det ene til det kgl. Rentekammer, det andet til de kgl. Haver.

13. Uagtet det er Gartneren tilladt at holde Køer eller andre Kreaturer paa Stalden, som er bestemt for Materialhestene, maa dog paa ingen Maade noget af Gødningen udbringes fra Stalden andetsteds hen end at han i Haven, hvortil Gartneren bliver forbunden, hvad enten han fodrer disse Køer eller andre Kreaturer med Græs, Hø eller Sæd, som er samlet i Haven eller han køber selv det fornødne Foder dertil.

14. Iøvrigt paaligger det ikke alene Gartneren selv alvorligen at paase, at det som kan bidrage til Orden, Sparsommelighed og større Produktion i de til hans Bestyrelse betroede Have samt i denne Henseende at følge de Ordre, som ham gives af Chefen for de kgl. Haver, men endog dertil alvorligen at opmuntre og tilholde Svenden, som den mindre og efter ham nærmeste at arbejde til samme Maal.

I Tilknytning til denne Instruks gaves følgende Direktiver for Svendene, og Gartnerne maatte gøre dem opmærksomme paa Bestemmelserne:

Da Svenden staar i kgl. virkelig Tjeneste, bliver det ligesaa meget hans som Gartnerens Pligt at paase, at det som han kan bidrage til Orden, Sparsommelighed og Fordel for den kgl. Kasse; han har altsaa ikke alene nøjagtigen at efterkomme alle de Ordre, som i den kgl. Maj. Tjeneste gives ham af Gartneren, som hans nærmeste Foresatte, og at paase, at det Arbejde, som han enten selv forestaar eller som han ved andre under hans Opsyn skal gøre i Haven, hvad enten det angaar de egentlige Havearbejder eller Bygnings-Arbejder i Haven, troligen udføres, men det bliver ogsaa hans Pligt at paase, at alt det som henhører til Havens Drift ikke bruges uden dertil, at altsaa Arbejderne, Havesagerne, Hestene, Seletøjet, Haveredskaberne, Bygningsmaterialer m. m. ikke bruges uden efter deres Bestemmelse og ikke anvendes til andet Brug eller fordærves forsætligt. Ham paaligger det at paase, at Gødning, Barken, Brændevedet til Drivhusene, Tømmermaterialer som forefindes af Materialsnedkeren m. fl. virkelig anvendes til Havens Nytte og ikke overlades eller anvendes til noget andet Brug, alt i Overensstemmelse med de af Gartneren i den Henseende givne Ordre; han paaser, at Materialkussen med at hente Gødning eller Tømmermaterialer m. m. ikkun røgte det Ærinde, som er ham givet og ikke spilder Tiden unyttigt med at blive længere borte, end det behøves, eller bruge Heste og Vogne til andet Brug end det befalede. Med andre Ord: han gaar Gartneren tilhaande og er ham behjælpelig med alt det som kan bidrage til Havernes Drift og Ordens Overholdelse. Finder han Uordener eller Vanskeligheder med nogen af de ovenanførte Ting, bliver det hans Pligt, ufortøvet at melde det for Gartneren; men afhjælpes sligt ikke efter gentagen Anmeldelse, er han forbunden til skriftlig at anmelde det for Chefen for de kgl. Haver, da han i modsat Tilfælde gør sig strafskyldig i begangne Forhold.

Ligesom det paaligger Gartneren alvorligen at paase alt det, som kan bidrage til Orden, Sparsommelighed og større Produktion i den til hans Bestyrelse betroede Have og i den Henseende at følge de Ordre, som ham gives af Chefen for de kgl. Haver, saaledes paaligger der ogsaa den samme Pligt Svenden, som den der under og efter Gartneren er nærmest til at arbejde til samme Maal; han bør derfor med Hæderlighed og Troskab i alt det som han kan være til Fordel for den kgl. Kasse med tilbørlig Agtelse

imod Gartneren som hans nærmeste Foresatte og villig Lydighed til at efterkomme alt det som af denne befales til Kongens Tjeneste, saavel som ved alvorlig og blid Omgang med de Daglejere og Arbejdere, som staa under hans Opsyn og søge at fortjene hans Foresattes Yndest og gøre sig værdig til af disse at anbefales til andre og fordelagtigere Ansættelse i kgl. Tjeneste.

Under denne Instruks arbejdede Gartnerne da videre ved de kongelige Haver; men Udgifternes Stigning kunde denne ikke ændre noget ved. En Oversigt fra Juni 1812 opstiller følgende Detailposter:¹³⁸

		<i>Reglementeret Udgift</i>			
		1809	1810	1811	
Rosenborg :	Vogne og deslige	60 R.	101 R.	363 R.	408 R.
	Zwibler, Potter mm....	300 »	300 »	300 »	655 »
	Bark	30 »	30 »	30 »	36 »
	extra	0 »	108 »	103 »	115 »
Frederiksberg :	Snedkeren	100 »	100 »	208 »	208 »
	4 Kuske	268 »	350 »	434 »	uopgjort
	en Karl	60 »	58 »	60 »	97 R.
	extra				
Fredensborg :	Vogne	96 »	126 »	146 »	185 »
	Haveredskaber	30 »	30 »	95 »	136 »
	Maatter, Søm	38 »	52 »	78 »	152 »
	Lysning etc.	30 »	30 »	41 »	73 »
	Tjære		109 »	95 »	

Det øvrige ikke opførte havde kunnet holdes indenfor det reglementerede; men baade Gartnersvendene, Daglejerne og Gartnerne selv klagede ustandseligt over, at de ikke kunde faa deres Løn til at slaa til. Aaret efter maatte derfor Betalingen for Mænd forhøjes til 24 Sk. og for Lugekoner til 16 Sk.¹³⁹ For Lindegaard personligt viste man paa højere Sted stadig stor Interesse — og med Rette. Han fik den ene Godtgørelse eller Gave efter den anden, — dels 200 Rdlr. i 1814 paa Grund af Vindskibelighed og udmærket Flid samt Trang paa Grund af de mange Børn, — en Naadegave, som han skulde bruge til at betale den nye Mobilskat med,¹⁴⁰ — dels Gratifikation paa 150 Rdlr., naar han i nogle Aar ikke havde anvendt alt det Brændsel, der var reglementeret til Driverierne.¹⁴¹ — To Aar efter Reglementets Fastsættelse over Udgifterne, drøftedes igen en Nedsættelse af disse, og der gaves igen en Oversigt, hvori man som første Punkt skulde drøfte Muligheden af en Nedsættelse af Brændselsudgifterne til

¹³⁸ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 375 ff. af 13/6 1812.

¹³⁹ do. S. 166—167 f. af 20/3 1813.

¹⁴⁰ do. S. 5—6 af 16/2 1814.

¹⁴¹ do. S. 41—42 af 27/2 1821, S. 174—75 af 6/7 1822, S. 279—80 af 26/4 1823, S. 450 af 20/5 1824, S. 117—18 af 28/5 1825, S. 277—78 af 2/6 1826, S. 34 ff. af 12/5 1827, S. 291—92 af 29/4 1828, S. 180—81 af 26/5 1832.

Rosenborg-Driverierne,¹⁴² — en Nedsættelse, som Lindegaard altsaa selv kunde klare uden nyt Reglement.

Efter i 37 Aar at have forestaaet Rosenborg Have uden nogen egentlig Stedfortræder søgte Lindegaard i 1828 om, at der maatte ansættes en Undergartner til hans Assistance. Han følte sig gammel og ansaa ikke Kræfterne for tilstrækkelige til at bestride Stillingen tilfredsstillende.¹⁴³ Han ønskede som Undergartner *Jens P. Petersen*, som med Understøttelse fra Prinsesse Caroline Amalie havde været i England og bl. a. havde haft Ansættelse ved Horticultural Societys Have der. Han anbefaledes desuden af Botanisk Haves Gartner, — og han fik Stillingen, imod at L. lønnede ham af det Beløb, han havde haft til Svendene. — J. P. var gift med en af Lindegaards Døtre, for hvem der altsaa ogsaa paa denne Maade blev sørget. Den ældste Datter, *Henriette*, havde været gift med Pastor *Jacobsen* i Vigersted og var omkr. 1828 bleven Enke; det var nu Lindegaard magtpaaliggende, at der ogsaa blev sørget for hende, fordi hun kun havde en utilstrækkelig Pension, og han ansøgte da om, og fik Tilladelse til, at hun kunde bebo 2 smaa Værelser med Køkken, som fandtes paa 2den Etage i Gartnerboligen, — en Tilladelse der blev givet under Henviisning til, at lignende Hensyn var vist Gartner *P. Petersens* uforsørgede Døtre (Frederiksberg Slot), og under Hensyn til, at det kunde være Lindegaard til Trøst og Opmuntring i hans Alderdom.¹⁴⁴ I November 1832 bevilligedes efter Lindegaards Ansøgning hans Afsked med Pension, og Svigersønnen, J. P. Petersen beskikkedes som hans Efterfølger.¹⁴⁵ Forinden sin Afskedigelse havde L. ogsaa udenfor Rosenborg faaet Lejlighed til at gøre en betydelig Indsats. Han havde skrevet en Afhandling i engelsk Sprog om Vinstokkens Dyrkning, som oversattes til Dansk; han oversatte »Havekonsten«, — var Medlem af Det kgl. d. Landhusholdningsselskabs Agerdyrkningskomite og foreslog 1805, at dette Selskab skulde antage en Gartner til at lære Bønderdrengene at pøde og plante,¹⁴⁷ — var Medlem af den Eksamenkommission, som oprettedes efter hans Forslag til Indførelse af Gartnereksamen.¹⁴⁶ — Han blev sammen med Gartnerne *Hollbøll*, *Voigt* og *Mansa* som den første dekoreret med Dannebrogordenen (1809) og fik 1828 desuden tildelt Ridderkorset (den anden Gartner med dette). — L. døde 26. Okt. 1832 og begravedes paa Assistens Kirkegaard.

¹⁴² Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 95 ff. af 31/7 1821 og S. 146 ff. af 11/1 1822.

¹⁴³ do. S. 349 ff. af 19/7 1828.

¹⁴⁴ do. S. 263 ff. af 6/2 1830.

¹⁴⁵ do. S. 243—44 af 17/11 1832.

¹⁴⁶ Biografisk Leksikon XIV (1938) S. 379—80; se ogsaa Ill. nord. Havebrugsleksikon 4. Udg. II 417; Gartner-Tidende 1913 S. 203, 1925 S. 515.

¹⁴⁷ Aarsberetn. fra d. kgl. d. Landhush.-Selsk. 1805 og 1810—11.

Et Gravmæle udfærdigedes af Freund s. A. og flyttedes i 1913 til Rosenborg for der fortsat at bevare Mindet om hans Virke.¹⁴⁸ Han var 10/8 1791 blevet viet til *Anna Elisabeth Erichsen* (1/12 1758), og hun døde 18/10 1827.¹⁴⁹

Jens Peter Petersen var født 29/7 1804 i Lyngby og Søn af en kongelig Løber.¹⁴⁹ Han uddannedes først paa Sønderborg Slot (1819—22) og derefter paa Rosenborg (1822—23), hvorfra han i 1823 tog Gartnereksamen (mg); efter sin foran omtalte Udenlandsrejse blev han 1828 Svend og 1829 Undergartner i Rosenborg Have, — foretog 1830 en ny Udenlandsrejse og fik Stillingen efter Lindegaard med en Løn af 700 Rdlr. plus 300 til en Svend og øvrige Emolumenter som Forgængerens.¹⁵⁰ I 1837 fik han Lov til paany at foretage en Udenlandsrejse til Skotland, Frankrig, Holland og tilbage til Danmark i August,¹⁵¹ og der bevilligedes ham 1000 Rdlr. hertil, imod at han frafaldt alle eventuelle Krav om Godtgørelse for, hvad der i sin Tid kunde være at afkorte i Arv efter hans afdøde Svigerfar for Træer og Buske i Rosenborg Have. Ved en Bevilling paa 16,000 Rdlr. til Fredensborg, Frederiksberg, Rosenborg og Søndermarken blev P. sat i Stand til at udvide Driverihaven betydeligt,¹⁵² og der blev indrettet særligt Hus til Annanas, ombygget Vin- og Ferskenhuse, opført Orchidéhus, indført Varme ved Jernrør¹⁵⁶ o. s. v. Under P. blev Rosenborg Have en ren Mønsterhave, hvori man ogsaa begyndte med gartneriske Kulturer af Potteplanter, drev Figner, Champignons, Jordbær til Fuldkommenhed o. s. v. Ogsaa Georginer, Roser, Camelier og Rhododendron var i fin Kultur, og unge Gartnere søgte gerne Rosenborg for at lære det ypperste. P. var en streng Læremester, men de Unge blev dygtige under ham. Nogen Misstemning blandt Gartnerne vakte han ved at hemmeligholde sine Erfaringer for først at gøre dem nyttige for de kgl. Haver; men han har i hvert Fald faaet Ry for alligevel at have paabegyndt et nyt Afsnit i dansk Havekulturs og Gartneris Historie.¹⁵² P. var allerede som Undergartner valgt til Medlem af Gartnereksamenskommissionen¹⁵⁵ og var Medlem af Caledonian Horticultural Society i Edinbourg, var 1835—37 Medredaktør af Dansk Have-Tidende; dekoreredes 10/6 1842 med Ridderkorset og 1842 med Ridderkorset af Vasaordenen. Han døde 7/9 1848 og begravedes paa Assistens Kirkegaard i Lindegaards Gravsted. Med *Louise Lindegaard* var han blevet gift 1829.¹⁵³

¹⁴⁸ Hist. Medd. om Kbh. III 295.

¹⁴⁹ Dansk biografisk Leksikon.

¹⁵⁰ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 243—44 af 17/11 1832.

¹⁵¹ do. S. 83 ff. af 15/6 1837 og S. 508—9 af 1/8 1837.

¹⁵² Tidsskr. f. Havevæsen II 89 VIII 189—99; Dansk Hauge Tidende 1857 S. 39—40; Brock: Rosenborg III 135—41.

Jens Peter Petersen blev den sidste Gartner i kongelig Tjeneste ved Rosenborg, — hans Efterfølger blev udnævnt af Indenrigsministeriet i Henhold til de nye Bestemmelser, nemlig Lov og Kundgørelse angaaende Civillisten af 1849. Men indtil disses Bestemmelser realiseredes, var den hidtidige Undergartner konstitueret i Embedet.

Denne var *Julius Hermann Beck*.¹⁵³ Han var født 1810(?) og kom 1825 i Lære paa Vallø, derefter paa Frederiksberg Slot (1827). 1829 tog han Gartnereksamen (mg) og blev Medhjælper (1832 Førstemedhjælper) paa Rosenborg, — 1845 fik han kgl. Udnævnelse som Svend sammesteds og bestyrede som Undergartner Haverne under Petersens Sygdom og efter hans Død, idet han var konstitueret i Embedet som Slotsgartner. Hans Gage som ugift var 760 Rdlr. Han søgte ganske naturligt Stillingen som Slotsgartner, men fik den ikke, idet den tildeltes afdødes Bror, *Carl Ludvig Petersen*. — Beck døde ugift 9/8 1858.¹⁵⁴

For at faa en vis Ensartethed og Plan i Ledelsen af de kongelige Haver var der under 2/6 1835 for 2 Aar udnævnt en Have-Inspektion bestaaende af Committeret Rothe, Overkrigskomm. Schönberg og Professor Schouw.¹⁵⁸ Denne Centralbestyrelse afløstes 5/8 1849 af et Over-Direktorat, — men da var Haverne overgaaet til Indenrigsministeriet. Kundgørelsen om denne Overdragelse udfærdigedes i Henhold til Lov af samme Aar.

Den kongelige Kundgørelse angaaende Civillisten af 30/5 1849 lød paa, at

- 1) Christiansborg med tilhørende Bygninger og Pladser, Rosenborg, Frederiksberg og Fredensborg med tilhørende Haver, Kronborg, Eremitagen, Palæerne i Roskilde og Odense, Kommandantboligen i Fredericia med tilhørende Haver samt Koldinghus Ruiner er Statsejendom og vedligeholdes af Staten. Kongen forbeholdes Ret til Beboelse imod indvendig Vedligeholdelse af Civillisten. Kongen har ogsaa Benyttelsesret til Haverne ved de Slotte, som af ham bestemmes til stadig Beboelse, imod Vedligeholdelse af Civillisten. — Enkedronning Marie Sophie Frederikke forbeholdtes Frederiksberg Slot og Have,
- 2) Domænerne blev Statens Ejendom; Kongen ønskede at bebo Frederiksgave,
- 3) Charlottenborg Slot skulde være Statens,
- 4) følgende skulde afhændes: Charlottenlund, Fredensborg, Marienlyst m. fl. mindre.

¹⁵³ Dansk biografisk Leksikon.

¹⁵⁴ Indenr. Min. Resolutionspr. Nr. 305 af 1849; D. Havetid. 1849 S. 100 og 1858 S. 136.

¹⁵⁵ Rentek. kgl. Resol. Nr. 66 af 10/3 1829.

¹⁵⁶ do. Nr. 185 af 23/5 1831, Nr. 71 af 3/3 1832.

¹⁵⁷ do. Nr. 212 af 2/6 1835; Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 179—205 (1835).

¹⁵⁸ Rentek. kgl. Resol. Nr. 211 af 2/6 1835; jevnf. Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 202—15 s. D.

I en Slags Tilføjelse af 27/6 s. A. kundgjordes det, at de under Pkt. 1 nævnte Slotte overgik til Indenrigsministeriet, og at det samme skulde være Tilfældet med Rosenborg.

Og dermed blev det et ministerielt Anliggende, og Gartnerne ved Rosenborg m. fl. Steder var ikke længere direkte i Kongens Sold.

Dronningens Have, Sophie Amalienborg og Amalienborg.

Foruden Haverne ved Københavns Slot, var der en Tid udlagt en Have, der betegnedes som »Dronningens Have«, og som laa omtrent, hvor nu Tivoli ligger.¹⁵⁹ Ogsaa denne havde sin Gartner, og det maa formodes, at de Personer, som før dens Ødelæggelse under Krigen, benævnes »Dronningens Gartner«, navnlig maa have haft deres Gerning i denne Have.

Fra 1652 kendes en Urtegaardsmand *Henrik Olpman*, som da fik udbetalt c. 70 Rdlr. til Arbejdsløn til Folkene og i Slutningen af samme Aar faar udbetalt 40 Rdlr. til en Rejse til »det gamle Land« (muligvis Gartnerens Fædreland, — Tyskland?).¹⁶⁰ Han synes kort efter at være afgaaet ved Døden, og der meldes om, at der fra 10/4 1653 er betalt for Kost for 2 af hans efterladte Børn (til Heinrich Balcke); det ene af disse Børn var *Frederik Olpman*, der blev sat i Gartnerlære hos *Henrik Petersen* paa Frederiksborg Slot, og her betaltes der 30 Rdlr. om Aaret for ham i Kostpenge, — et Beløb, som Kongen udreder, og som *Anne Hendrich Persens* »i Stiernholmølle« kvitterer for Modtagelsen af.

En følgende Gartner ved Dronningens Have var Mester *Hans Hilpert*, som i hvert Fald kan spores fra Juni 1655.¹⁶¹ Han fik da udbetalt 600 Rdlr. for Regning Kongens »Besoldning«, og Aaret efter udbetales der ham 300 Rdlr. til Havedyrkning, Besoldning, Arbejdspenge m. m. ($\frac{1}{2}$ Aars Besoldning).

Om disse nævnte Gartnere er det utvivlsomt, at de har været beskæftiget i den nævnte »Dronningens Have«; men da denne blev ødelagt under Svenskekrigene og saa henlaa til Græsning og Høslet, har de saakaldte »Dronningens Gartnere« fra den nærmest følgende Periode til en Begyndelse maaske nok været knyttet til den hidtidige, men senere utvivlsomt til den nyanlagte Dronningens Have, der laa omtrent, hvor nu St. Annæ Plads ligger, indrettedes til Erstatning for den ødelagte og efter sin Indretning og efter

¹⁵⁹ O. Nielsen: Københ. Hist. og Beskr. IV 394—95, 356, 442, V 8, 34, 38, 39, 310, 390—99, 530; Kbh. Diplom. VI 483.

¹⁶⁰ Marquard: Kammerregnsk. 4, 8, 20, 21, 40.

¹⁶¹ do. 21, 37.

Opfyldning af de sumpede Arealer grænsede op til »Kongens Have« (Rosenborg), kun adskilt fra denne ved en Grøft.¹⁶²

En af de første efterfølgende Gartnere var *Hans Ehbisch*, der fra 24/5 1659 var ansat ved Dronning Sophie Amalies Have og i hvert Fald var der i Slutningen af 1668.¹⁶³ Godt en Snes Aar senere er han Gartner ved noget, der kaldes »Bjerris Lysthave«; han blev gift med Dronn.s Kammerjomfru *Annchen (Anna) Nundorf*, og de fik en Søn, *Joh. Fr. E.*, der blev Billedhugger. Gartner E. fik Ordre til at flytte en Del Urter, som fra Dronn. Have var ført til Gyldenløves (paa Kg. Nytorv), tilbage til Dronn.s Have.¹⁶⁴

Den næste Gartner hed *Mikael Ehbisch*,¹⁶⁵ og vi gætter paa, at han var Søn af førstnævnte. Han var hos Dronningen til 28/6 1669, da han blev udnævnt til Gartner paa Gisselfeld og Holmegaard; senere blev han Gartner paa Vordingborg Slot.

Det synes, som om der til en Begyndelse ikke var nogen fast Gartner, mens Sophie Amalienborg blev opført,¹⁶⁶ men i hvert Fald fra 1671 nævnes der en Gartner *Adam Löscher*, som kaldes Hofgartner;¹⁶⁷ han havde 1666 været Gartner ved Hørsholm Slot; fra 1/5 1671 har han Tilsynet med Hørsholm, Dronninggaard og Ebberødgaards Haver, samtidigt med, at han sandsynligvis ogsaa har været ansat ved Amalienborg. I en Periode under Opførelsen af Slottet (1673—74) er han ansat ved Hørsholm Amt, men synes igen fra 15/5 1681 at have været ved Amalienborg for at forblive der Aarhundredet ud. Samtidig med ham har der ved Enkedronningens Hof været flere andre Gartnere. Saaledes nævnes fra 1681 Gartner *Andreas Jensen*, som ogsaa havde Tilsynet med Haverne ved Godserne Corselitze, Skørringe og Berritz paa Falster, og som 15/5 1686 er ansat hos Kongen. Han blev begravet 21/3 1693.¹⁶⁸ — En tredje Gartner, der ligeledes kendes fra 1681, var *Francois Berris*, som formentlig var hos Enkedronningen til Februar 1685.¹⁶⁸ Og fra Aaret efter nævnes ligeledes som Enkedronningens Gartner *Levin Ludvig Rohrlache*; hans Hustru, *Sophie Amalie Drechner*, med hvem han var bleven gift c. 15/6 1682, omkom ved Amalienborgs Brand, mens han selv reddede Livet.^{168, 169} Han nævnes senere som Gartner hos Dronn. Caroline Amalie (1695 og 1697).¹⁶⁸

¹⁶² Københ. Hist. og Beskr. V 260; Lorenzen: Københ. Palæer 1922 I 61, 63; Københ. Diplom. V 769—70.

¹⁶³ Roedes Register.

¹⁶⁴ Københ. Diplom. V 624.

¹⁶⁵ Roedes Register; Bestallingsb. 8a 256.

¹⁶⁶ jevnf. Marquard: Kammerregnsk. 535.

¹⁶⁷ Roedes Register; Københ. Diplom. VII 551; Bestallingb. 23a fol. 202—3; Marquard S. 328, 334, 339, 350, 348, 362, 388, 401, 406, 476, 483, 509, 527, 535.

¹⁶⁸ Roedes Register.

¹⁶⁹ Bobé: Operahusets Brand, 1889, 50.

Hvorledes disse Gartnere har fordelt Arbejdet imellem sig, eller hvor deres Arbejdsomraade egentlig har ligget, er ikke helt klart; der tales i det sidste 10-Aar om 2 Haver, nemlig foruden om Dronningens (subs. Enkedronningens) Have ogsaa om Amalienborg Have, og 2 Gartnere faar udbetalt Nytaarsgratialer, — Gartneren ved Dronningens Have faar 12, Amalienborg-Gartneren 20 Rdlr.,¹⁷⁰ — dermed er sindstn. i »Rang« placeret lige med Rosenborggartneren, og de er de fornemste Gartnere i Hoffets Sold.

Fra 1695 har Adam Löscher i sine sidste Leveaar været adjungeret sin Svigersøn, *Peter Schneckel*,¹⁷¹ der sikkert overtog Bestillingen lige efter Aarhundredskiftet.¹⁷⁵ Han havde c. 650 Rdlr. aarligt at raade over, hvortil kom mindre Udlæg, saasom til Foder til de mange Vildænder.¹⁷² Mens Haven efter Branden en tidlang forsømtes og ikke ofredes nogen Interesse fra oven, er den omkr. 1708 Genstand for Omlægning m. m.; der bevilligedes ikke mindre end 8000 Rdlr., mens Rosenborghaven da kun fik ekstra 4000.¹⁷³ Dette Arbejde har maaske været overdraget *Krieger*, og da i 1711 Schneckel forflyttedes til Rosenborg (se foran), varetog *Krieger* Tilsynet med Haven i Halvaaret fra Oktober til April, i hvilket Tidsrum han bl. a. fik 29 Rdlr. til Foder til Vildænderne.¹⁷³ K. efterfulgtes af *Peter Höck*.^{171, 172} Denne havde før August 1708 været Gartner paa Antvorskov Gods, derpaa hos en Harboe, til han kom til Amalienborg. Ogsaa han maa tage sig af de mange Vildænder (der er nu 100—150 Stk.), og Foderet til dem bliver mere og mere kostbart (50—60 Rdlr. aarlig). Hans Gage var 500 Rdlr. P. H. var paa Amalienborg til sin Død i 1731; blot 2 Aar før var han bleven gift med en Enke, *Utilia*, der efter hans Død fik tillagt en Pension paa 100 Rdlr.^{171, 172}

Den næste Gartner blev Tyskeren *Friedrich Ludwig Bruhn*, som fik Bestalling under 23/5 1731.¹⁷⁴ I denne sagdes det, at han baade skulde have Opsyn med Haven og den derved liggende Mønstringsplads, at han (som andre tiltrædende) skulde opsætte et Inventarium over Havens Træer og Gevækster og flittigt skulde føre Ugelister over Daglejerne o. s. v. Da der i et Aar (som saa ofte før og siden) fra Holland indførtes en Del Blomsterløg til de kongelige Haver (Rosenborg for 100 Rdlr., Frederiksberg for 130, Charlottenborg og Amalienborg hver 60), betydedes det Gartnerne i disse Haver, at de selv maatte sørge for i Fremtiden at faa »op-

¹⁷⁰ Marquard S. 535.

¹⁷¹ Roedes Register.

¹⁷² Partikulærk. Regnskaber.

¹⁷³ do. Bygningsregnskaber; jevnf. Havekunst 1924 S. 37 ff.

¹⁷⁴ Partikulærk. kgl. Resol. Nr. 168 af 21/11 1736.

¹⁷⁵ P. S. figurerer 1704 med en Udgiftspost til Haven ved Ridebanen (Partikulærk. Regnskaber).

draget« slige Gevækster i Planteskoler etc.¹⁷⁶ Derimod var der ikke noget i Vejen for, at de kunde faa refunderet Udgifterne til Indførelse af en Del Avnbøg, Pyramidetaks o. a.¹⁷⁷ I Henhold til Havekommissionens Betænkning (se under Rosenborg), reguleredes Udgifterne i 1745; Gagen forblev dog den samme for Bruhn som for hans Forgænger (500 Rdlr.), men der tillagdes ham 247 Rdlr. for Køkkenleverancer, — det største Beløb, som nogen Slots-have da modtog fra Hofkassen.¹⁷⁸ Havens Drift kostede omtrent det samme som Rosenborgs (c. 2500 Rdlr.).¹⁸¹ — Efter Höcks Enkes Død (1746) fik B. Lov til ogsaa at hæve de 100 Rdlr., som hun havde haft i Pension om Aaret.¹⁷⁹ Selv forflyttedes han i 1749 til Rosenborg, da Haven opgaves og Grunden overlodes til Kommunen.¹⁸⁰

Nogle Træer fik Lov at blive staaende, og da et nyt Amalienborg Palæ-Kompleks opstod, indgik nogle Træer, som vistnok stammer herfra, i de Haveanlæg, der knyttede sig hertil.¹⁸² — Haverne, som indrettedes ved de nuværende Amalienborg-Palæer, var (og er) relativt smaa, og navnlig til en Begyndelse har der overhovedet ikke været Tale om at ansætte nogen Gartner derved.

Ogsaa disse smaa Haver maatte dog være undergivet et vist Tilsyn, og da de efterhaanden var overtaget af Kongen, havde Portneren ved Palæerne, *Niels Jensen Bache*, faaet paalagt at føre Tilsyn med dem.¹⁸³ Hele hans Løn var 130 Rdlr., hvortil kom 40 Rdlr. i Boliggodtgørelse, til Brændsel, Lys m. m. I sine sidste Aar havde han dog Bolig paa Palæet, og da han 19/10 1806 var afgaaet ved Døden, ansøgte hans Enke om en Pension paa 40 Rdlr., hvilket bevilligedes hende, — dog under den Forudsætning, at hun rømmede de Værelser, som Familien hidtil havde beboet og hun selv flyttede til et Værelse i Porten. Lejligheden skulde bruges til en Garderobebetjent.¹⁸⁴ — Til Afløser for N. J. B. ansattes derefter en af Kongens Arbejdskarle, *David Jørgensen*, som i Mod-sætning til sin Forgænger blev kaldt Gartner. Han synes iøvrigt ogsaa at have været Gartner; i hvert Fald hævdede han, at han i 16 Aar havde ernæret sig ved Gartneri, og bl. a. som Gartner havde forestaaet Haven ved Kildevæld. Af Slotsgartner Voigt paa Frederiksberg ansaas han for at være »bequem og duelig« til at

¹⁷⁶ Rentekamm. kgl. Resol. Nr. 168 af 21/11 1736.

¹⁷⁷ Partikulærk. Resol. Nr. 110 af 14/10 1739 og Nr. 150 af 23/11 1740.
Rentek. kgl. Resol. Nr. 61 af 16/5 1735 og Nr. 18 af 22/1 1737.

¹⁷⁸ Partikulærk. Resol. Nr. 57 af 9/6 1745.

¹⁷⁹ do. Nr. 46 af 3/5 1746.

¹⁸⁰ do. Nr. 52 af 6/12 1749.

¹⁸¹ Partikulærk. Regnskaber.

¹⁸² Bruun & Lange: Danm. Havebrug og Gartneri (1920) S. 290.

¹⁸³ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 327 af 3/1 1795.

¹⁸⁴ do. S. 164 af 27/10 1806.

udfylde den ledige Stilling; han ansattes med samme Løn som sin Forgænger med Haab om »i Tiden, naar han fyldestgør den Forventning, man har om ham i Henseende til Duelighed, at maatte vorde tillagt de 40 Rdlr.«, som den afdøde havde haft.¹⁸⁵ Der bevilligedes ham et Par Aar efter 1 Favn Brænde extra,¹⁸⁶ og senere fik han foruden de ovenomtalte aarlige 40 Rdlr. tillige en Gave paa 15 Rdlr. paa Grund af Dyrtiden (1809).¹⁸⁷ Da Huslejen i Amalienborg-Kvarteret var dyr, kneb det for J. at klare sig med de 40 Rdlr. hertil, og han ansøgte da (1811) om at maatte faa fri Bolig ved Indretning af Lyst- og Materialhuset.¹⁸⁸ Man var ængstelig for, om det nu ogsaa kunde istandsættes saa godt, at han kunde bebo det ogsaa om Vinteren; men Overvejelserne resulterede dog i, at det for en Sum af 430 Rdlr. sattes i Stand til ham. — David Jørgensen døde (i Februar) 1832.¹⁸⁹ Til hans Efterfølger valgtes *Johan Heinrich Reeh*. Denne var Søn af en (formodentlig kgl.) Gartner; han havde lært Gartnerfaget hos sin Far og hos Lindegaard i Rosenborg¹⁹⁰ og tog 1818 Gartnereksamen sammesteds (mg). I 1824 søgte han om Stillingen som Gartnersvend i Frederiksberg Have.¹⁹¹ Fra August 1829 havde han Tilsyn med den af Lindegaard anlagte Have ved Kronprinsesse Wilhelmines Palæ, og efter kgl. Befaling af 2/9 1829 anlagde han Haven ved Prinsesse Carolines Palæ og førte derefter Tilsynet med ogsaa denne Have. For dette Arbejde, der var mere omfattende end det, D. J. havde haft ved Palæhaverne, havde R. for 2 Aar haft 100 Rdlr.; men da han ikke kunde klare sig dermed, søgte han om Forhøjelse og fik en Gratifikation paa 150 Rdlr.¹⁹² Det synes, som om Reeh har været ansat som Karl el. løs Opsynsmand fra 1828, idet der fra denne Tid er stillet ham en fast Ansættelse i Sigte,¹⁹² — og efter at man i Overhofmarchallatet har undersøgt hans Arbejdes Omfang m. m., fik han ansat en Gage paa 180 Rdlr. for Pasning af de 2 Haver, — omtrent svarende til det, som samtidig gaves D. J. paa Amalienborg.¹⁹³ Ved D. J.s Død fik han ikke alene Lov at beholde denne Gage og Godtgørelse for Udgifter til de ved disse Havers Drift nødvendige Gartnerne, men han fik desuden de 170 Rdlr., som D. J. hidtil havde haft i Gage (af Finanskassen),¹⁹⁴ og han fik i Gratifikation som

¹⁸⁵ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 182—83 af 29/1 1807.

¹⁸⁶ do. S. 365 af 15/11 1808.

¹⁸⁷ do. S. 51 af 31/7 1809.

¹⁸⁸ do. S. 164 ff. af 9/9 1811.

¹⁸⁹ do. S. 158—59 af 10/4 1832.

¹⁹⁰ Rentek. kgl. tyske Forestillingpr. Nr. 102 af 12/5 1832.

¹⁹¹ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 367 ff. af 7/2 1824.

¹⁹² do. S. 309 ff. af 1830.

¹⁹³ do. S. 40—42 af 16/7 1831.

¹⁹⁴ do. S. 20—22 af 21/2 1832.

Regulering af Tilsynsgagen fra de Haver, han hidtil havde haft under sig, 100 Rdlr. for Tidsrummet 16/7 1831 til 21/2 1832.¹⁹⁵ Allerede Aaret efter søgte R. om Stillingen som Slotsgartner paa Fredensborg, uden dog at faa den.¹⁹⁶ Han forblev ved Palæerne i hvert Fald til det store Skisma i 1849 (se under Rosenborg); senere blev han Voldmester og døde formentlig som den sidste af Kongens Gartnere fra Tiden før 1849. Hans Enke skænkede i 1877/78 et Legat paa 1000 Kr. til Gartnernes Hjælpeforening.¹⁹⁷

Palæhaven.

Under forskellige Navne (saasom Palæet i Kalveboderne o. a.) skjuler sig den Bygning, som nu er indrettet til Nationalmusæet, og som ogsaa en Tid hed Prinsens Palæ. Palæet erhvervedes af Frederik IV, som lod *Johan Cornelius Kriger* ombygge det, og da bl. a. indrettede Haveanlæg m. v. derved. Han købte i 1711 Abrikos-træer og andet til Orangerihuse, indrettede Menageri etc.¹⁹⁸ For sit Arbejde fik han i 1713 udbetalt 57 Rdlr., men i 1715 350 for Havens Pasning i de forløbne 3½ Aar, altsaa 100 Rdlr. om Aaret, regnet fra 1/7 1711. Samtidig med Ombygningen ofredes der i 1716 1600 Rdlr. paa Orangerier, og Aaret efter købtes der Taks m. fl. Træer og Buske.^{198, 200} — I 1718 ansattes der en særlig Orangerigartner, nemlig *J. N. Roggenkamp*, der siden kom til Rosenborg (se foran); han havde en aarlig Gage af 100 Rdlr.¹⁹⁸

Ligesom under Krieger var der ogsaa under Roggenkamp en vis Fællesdrift for de 2 Haver, Palæets og Rosenborgs, — Gartnerne hævdede Gage sidstn. Sted, men skulde for den samme Gage ogsaa holde Palæhaven. Ganske det samme var Tilfældet med Roggenkamps Efterfølger, *Johan Georg Leitloff*; men denne sidste kaldtes dog Palægartner og har indtil Roggenkamps Død sikkert kun haft med selve Palæhaven at gøre. Ogsaa han kom til Rosenborg, men entledigedes ved den store Omplacering af Gartnere i 1749 for da at blive Palægartner igen (se foran).

Palægartnerstillingen, som blev ledig ved Leitloffs Død, besattes under 18/12 1766 med den hidtidige botaniske Gartner, *Christian Hansen*.¹⁹⁹ Denne havde faaet Lærebrev som Gartner under 28/4 1743; han synes i tjenstligt Ærinde at have været paa Udenlandsrejse i 1765 og fik da udbetalt et Beløb i Haag.¹⁹⁸ Han var Prof. Oeders Amanuensis i botan. Have, og havde der en Gage paa 300 Rdlr., hvortil kom 100 Rdlr. i Huslejegodtgørelse og 80

¹⁹⁵ Overhofmarchallatets Resolutionsprotok. S. 158—59 af 10/4 1832.

¹⁹⁶ do. S. 383 ff. af 28/9 1833.

¹⁹⁷ Tidsskrift for Havevæsen 13. S. 253.

¹⁹⁸ Partikulærkamrets Regnskaber.

¹⁹⁹ Partikulærkamrets Resol. Nr. 221 af 18/12 1766.

²⁰⁰ Om Palæhaven se iøvrigt Hist. Medd. om Kbh. 2 R. III 533—46.

Rdlr. til en Lærling. Forholdet mellem ham og den vanskelige Chef var imidlertid ikke godt, og i 1761 blev C. H. derfor afløst af Gartner *F. C. Voigt*, idet han fik Lov at beholde sin Gage i Pension, indtil han kunde faa anden Ansættelse.²⁰¹ Denne Lejlighed tilbød sig altsaa ved Embedsledigheden i Palæhaven fra Nytaaret 1767. Her fik Hansen 424 Rdlr. i Gage plus 6 Favne Brænde og (ligesom Leitloff) 50 Rdlr. til Arbejdsmaterialer.²⁰² Han afgik 1777 ved Døden.²⁰³

Henrik Frederik Godske blev den næste Palægartner. Han var født i København og stod i Lære i Frederik V's botaniske Have fra 28/9 1761 til 28/9 1764.²⁰⁴ Derefter blev han Gartner ved Charlottenborg Palæ; da Haven ved dette Palæ imidlertid skulde udlægges til en Afløser for den bestaaende botaniske Have, og da G. ikke kunde overgaa til denne, men havde Kontrakt om Charlottenborg-Haven og derfor kunde paaberaabe sig en Erstatning, forbeholdt Kongen sig at bestemme over, hvor han siden skulde anvendes. Nu døde altsaa C. H., og der bød sig en kærkommen Lejlighed til at anbringe G. i en nogenlunde passende Gartnerstilling. Han fik dog kun Stillingen som noget midlertidigt og til en Gage af 250 Rdlr., — der skulde ved passende Lejlighed skaffes ham en anden Tjeneste, idet det var Mening, at Palægartnerstillingen helt skulde ophæves og Gagen til den inddrages. Iøvrigt søgtes Stillingen af Fasanmester Rossums Søn, *Frederik Christian R.*²⁰⁵ — Efter at G. var bleven anbragt i Palægartnerstillingen, blev Tjenesten som Gartner- og Fontænemester ved Gottorp Slot ledig, og denne blev da overdraget Godske.²⁰⁶ Hidtil havde der her været 2 Stillinger, en som Gartner og en som Fontænemester, og G. søgte kun den første, som han vilde være fornøjet med at faa overdraget til samme Gage, som han havde haft ved Palæet. Nu sloges begge Stillinger imidlertid sammen, og der blev ansat en Gage paa 400 Rdlr. dertil, — senere i samme Aar tillagdes der ham yderligere 200 Rdlr., da det stipulerede Beløb til Folkehølet ikke strakte til,²⁰⁷ og da Slotsforvalteren afgik ved Døden, overdroges det ham endog ogsaa at varetage denne Stilling sammen med de 2 førnævnte; med denne var forbunden en Indtægt paa 440 Rdlr.²⁰⁸ I 1807 afgang han Gartnertjenesten, men beholdt Fon-

²⁰¹ Hist. Medd. om Kbh. III S. 527, 528 og 530.

²⁰² Partikulærk. Resol. Nr. 221 af 18/12 1766.

²⁰³ Embedsudn. under Rentekamm. III 1773—90.

²⁰⁴ jevnf. Lærebrev geng. i Gartner-Tid. 1928 S. 273 og 282.

²⁰⁵ Rentekamm. kgl. Resol. Nr. 139 af 10/11 1777.

²⁰⁶ Rentekamm. kgl. tyske Forestill. og Resol. Pr. Nr. 120 af 22/7 1779.

²⁰⁷ do. 212 a af 1779.

²⁰⁸ do. Nr. 110 af 23/6 1790.

tænemesterstillingen;²⁰⁹ han bar Titel af Haveinspektør og afgik 1811 ved Døden.²¹⁰

Med Godskes Udnævnelse til Gottorp Slot ophævedes i Henhold til tidligere Beslutning Gartnerstillingen helt.²¹¹ Det overdroges til Gartner *Dörschell* ved Rosenborg (se under Rosenborg) og dennes Efterfølgere i samme Embede at føre Tilsynet med Palæhaven, og de 250 Rdlr. til Palægartneren sparede i Kongens Udgifter.²¹²

²⁰⁹ Rentek. kgl. tyske Forestill. og Resolutionspr. Nr. 220 af 4/12 1807.

²¹⁰ do. Nr. 137 af 5/7 1811; jevnf. Aarvog for Gartneri 1930 S. 79.

²¹¹ Rentekamm. kgl. Resol. Nr. 139 af 10/11 1777.

²¹² do. Nr. 115 af 22/7 1779.

ANMELDELSER

H. Hjorth-Nielsen: Danske Sagførere under Loven af 26. Maj 1868 (Beskikkelser udfærdigede i Tiden 1. Jan. 1869—30. Sept. 1919). Udgivet af Det danske Sagførersamfund. Kbh. 1941. (498 Sider).

I den danske genealogiske Litteraturs Historie findes to Retninger, en, der betegnes ved Navne som Giessing og Lengnick, og som har sat sig som Opgave fortrinsvis at publicere genealogiske Fremstillinger, og en anden, Mænd som Wiberg, Carøe og Hirsch, der har paataget sig det i mange Maader ulige mere brydsomme Hverv systematisk at samle det Materiale sammen, som i første Række skal komme andre Forskere til gode. »Etatværkerne« kan imidlertid igen deles i to Grupper, af hvilke den første har til Hensigt at meddele fuldstændige Fortegnelser over en Stands Medlemmer gennem Tiderne, bygget paa førstehaands Kildemateriale, den anden kun vil give en Oversigt over de nulevende Medlemmer af en bestemt Stand eller Etat, bygget paa Meddelelser fra de paagældende selv; navnlig indenfor den sidste Gruppe er Litteraturen i vort Aarhundrede, og ikke mindst i de sidste 10—15 Aar, svulmet voldsomt op, og dens Lødighed har, takket være de rent økonomiske Interesser, der har ligget bagved Bevægelsen, desværre vist sig at være omvendt proportional med Omfanget.

Medens H. Hjorth-Nielsens Danske Prokuratorer, 1935 (anmeldt i nærv. Tidsskr. 10. Rk. II, S. 75—78) decideret hører hjemme ved Siden af Wibergs Præstehistorie og Carøes Lægestand, maa Fortsættelsen vistnok placeres paa et Mellemlinje mellem de to Grupper; paa den ene Side hører Danske Sagførere netop som Fortsættelse af Værket om Prokuratorerne naturligt hjemme i den første Gruppe, sammen danner de to Værker — som alene ved deres omtrent 1000 to-spaltede, tættrykte Sider i Kvartformat er en imponerende Arbejdspræstation — en Oversigt over den danske Sagførerstand indtil 1919, paa den anden Side adskiller den sig væsentligt derfra ved i første Række at bygge paa personlige Meddelelser fra nulevende Sagførere og afdødes Efterladte og ved at tage vidtgaende Hensyn til personlige Ønsker om Udeladelse af denne eller hin Oplysning. Det maa meget beklages, at Sagføerraadet har ønsket disse Hensyn taget, endog hvor de paagældende Oplysninger fremgaar af anden trykt Litteratur, og man staar uægtelig ganske uforstaaende overfor, at den historiske Forstaaelse og Interesse, som Sagførersamfundet uimodsigeligt har lagt for Dagen ved at stille de ikke ringe Fremstillingsomkostninger til Raadighed, har svigtet paa et saa afgørende Punkt. De Mangler, der ubestrideligt kan paavises i nærværende Arbejde, skyldes da dels dette, dels det Forhold, at Arkivmaterialet for Kirkebøgerne og Folketællingers Vedkommende stopper op ved 1890, for det øvrige Stof allerede 1869, det Aar, med hvilket den foreliggende Etat begynder.

Resultatet er da, som altid naar der skal bygges i væsentlig Grad paa indkomne Besvarelser af Spørgeskemaer, blevet saa temmeligt ujævnt, og man kunde nok have ønsket, at Forfatteren i højere Grad end det, i hvert Fald sine Steder, synes at have været Tilfældet, havde bearbejdet Materialet noget mere, ikke mindst ved Anvendelsen af den blaa Blyant. Oplysninger om Opera-

tion, Sanatorie- og Reconvalescensophold (S. 283) forklarer vel et Hul paa et Par Aar i den paagældende Karrière, men der foreligger utvivlsomt adskillige Tilfælde af den Art, hvor Grunden ikke er blevet saa fuldstændigt oplyst; en anden pudsig Overflødighed findes S. 330, hvor R. Rasmussens Uvanthed med al Friluftsliv og deraf følgende Overanstængelse under Felttoget 1848—50 gerne kunde have været sparet. Paa den anden Side kan man ogsaa undertiden savne Oplysninger, saaledes for Harald Plums Vedkommende (S. 320) om Sammenbrudet, der dog var lige saa »celebert« som Alberti-Affæren, over hvilken man ikke har draget noget dækkende Slør.

Sligt er imidlertid kun Bagateller overfor den meget store Værdi, der ligger i at have Sagførerstandens Personalia samlet paa et Sted og oplyst med den Samvittighedsfuldhed, der kendetegner Forfatterens Produktion; at Fejl, endsige Trykfejl, helt skulde være undgaet, er næppe at vente, men man føler sig behageligt sikker paa, at Forfatterens grundige Nøjagtighed har holdt Fejlprocenten nede paa et Minimum.

Bogen afsluttes selvsagt med et meget omfattende Navneregister; man kunde dog, ligesom Tilfældet var med Danske Prokuratorer, have ønsket, at Forfatteren havde foretrukket at skrive Fornavnene helt ud i Stedet for at nøjes med Forbogsstaverne, men det maa billigvis indrømmes, at Tilføjelsen af Mandens Efternavn ved Kvindenavnene bøder en Del paa de derved hæftende Ulemper.

Af stor Værdi vilde det have været, om Forfatteren havde benyttet den gode Anledning, som Afslutningen paa dette Værk frembyder, til en samlet statistisk Behandling af hele Materialet, altsaa Prokuratorerne indbefattet; vistnok vilde der derved kunne være opnaaet Resultater af Betydning langt ud over den personallistoriske Forsknings snævrere Omraade, og det vigtige Spørgsmaal om Standscirculationen i vort Folk, som Forfatteren berører i sit Forord, kunde derigennem have faaet et betydningsfuldt Bidrag til sin Løsning.

Ser man under et paa det nu afsluttede Arbejde, har danske Genealoger og Personallistorikere kun Grund til med Glæde at modtage et saa vægtigt Bidrag til Fremme af Forskningen med Taknemmelighed for, at der endnu findes Forskere iblandt os, som vil anvende deres Livs Arbejde paa at rydde Stenene af Vejen for andre. Den udmærkede Udførelse, hvormed den danske Sagførerstands Personalia gennem Tiderne her er behandlet, gør det endnu mere ønskværdigt, at det maa lykkes Forfatteren at tilendebringe og til sin Tid faa trykt den samlede juridiske Stat, som han i Forbindelse med Kontorchef Falk-Jensen nu har i Arbejde.

Albert Fabritius.

Hans H. Fussing: Herremand og Fæstebonde. Studier i dansk Landbrugs-historie omkring 1600. Kbh. 1942. (518 S. — Disp.). (Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck).

I Foraaret erhvervede Lektor *Hans H. Fussing* den filosofiske Doktorgrad paa sin Afhandling »Herremand og Fæstebonde«, et, som det blev erkendt fra alle Sider, overordentligt grundigt, samvittighedsfuldt og dygtigt Arbejde, som i meget høj Grad har forøget vor Viden om den danske Fæstebondes Stilling i Slutningen af 16. og første Halvdel af det 17. Aarhundrede. Det er især Bondens retslige Stilling, Dr. Fussing har taget op til Behandling, og navnlig er det Forholdene paa Adelsens Godser — dvs. paa omkring 44 pCt. af Landets Jord — der har været Genstand for Undersøgelse, medens Kronbøndernes Stilling kun i mindre Omfang og strejfvís er belyst. I Indledningen gennemgaar Forfatteren klart det bevarede Kildestof og de tidligere Behandlinger af Emnet, imod hvilke han paa Forhaand giver Afkald paa enhver Polemik ud fra den Betragtning, at nyt Stof maa (dvs. kan)

føre til nye Resultater, men hvorfra man med Interesse noterer sig Allens Ansvar for den almindelige brede Opfattelse ogsaa paa dette Punkt. I de følgende fire Kapitler med talrige Underafsnit gennemgaar Forfatteren dernæst alle de Momenter, der knytter sig til Fæsteforholdet — Tiltrædelsen, Landgilden, Hoveriet og Fæsteforholdets Opløsning — for derpaa at behandle Forholdet mellem Fæsteren og de forskellige Autoriteter, han var i daglig og sjældnere Berøring med — Fogeden, Husbonden, Kongen og Tingene. Det har været Forfatterens Hensigt paa een Gang at give et Billede af Tilstandene og Udviklingen, saaledes som det tegner sig efter hans omfattende Studier i et vidt spredt og vanskeligt bearbejdeligt Kildemateriale, og at levere en Haandbog i hele Spørgsmaalet, disponeret saaledes at den, der søger Oplysning om et specielt Punkt, blot ved Hjælp af Indholdsfortegnelsen kan finde nøjagtigt, hvad han har Brug for. Medens det sidstnævnte Formaal er lykkedes fuldt ud, og vi saaledes paa visse Punkter har faaet en haardt tiltrængt Afløser af Arent Berntsen, kan det ikke nægtes, at dette er opnaaet paa Bekostning af det førstnævnte; Bogen er unægtelig vanskelig tilgængelig som Lektüre betragtet, og man kunde have ønsket, at Forfatteren havde valgt at dele sin Opgave i to og saaledes først have meddelt os en kortfattet og klar Fremstilling af Hovedpunkterne med Henvisning til til den mere specielle Del, Haandbogen. Dennes særlige Formaal har nemlig nødvendiggjort en stadig Gentagelse af de samme Sager, belyst alt efter det Moment i Sagen, der vedrører den Side af Forholdet, som i Øjeblikket behandles. Et Led i Dispositionen, som forekommer Anmelderen bagvendt, er Anbringelsen af en Oversigt over Resultaterne af hvert Afsnit forrest i Kapitlet; det kan være meget praktisk, fordi den Læser, der kun interesserer sig herfor, kan nøjes med at læse alle Indledningerne og springe hele Bevisførelsen over, men det vilde dog alligevel have været en Fordel, om man havde faaet Præmisserne før Konklusionen.

Resultatet af Forfatterens ihærdige Arbejde er blevet dette, at Bondens Byrder i det store og hele er blevet forøget i Tiden mellem Reformationen og Enevælden, samtidig med at han er kommet til at leve under retsligt fastere Forhold. Forfatteren har saaledes nærmet sig den Steenstrupske »Kompensations teori«. Holdbarheden af Dr. Fussings Resultater skal ikke diskuteres paa dette Sted, men det skal dog nævnes, at det til Skildringen af Retstilstanden benyttede Kildemateriale — som er det eneste bevarede — næppe er egnet til at give et fuldgyldigt Billede af Forholdene; at tegne et Billede af en Stands retslige Stilling alene paa Grundlag af Tingbøgerne, lader sig næppe gøre. Man kan paa dette Materiale fastslaa, at de Sager, som er kommet for Retten, er blevet afgjort paa den og den Maade — og her har Dr. Fusing godtgjort et meget væsentligt Resultat: Domstolenes Uafhængighed i det store og hele, og saavel Rettertingets som Regeringens Bestræbelse for Retfærdighed og Redelighed i Afgørelsen, »der var lov og ret i landet« — men hvor mange Sager er ikke kommet til Behandling? det vil sige, i hvor mange Tilfælde har Bonden enten af Frygt for Konsekvenserne eller paa Grund af svigtende økonomisk Evne undladt at rejse Sag; maaske kunde Dr. Fusing have pointeret denne Brist i Materialet noget kraftigere, end det er sket.

For den særligt personalhistorisk, og især naturligvis for den specielt adelshistorisk, interesserede Kreds har Dr. Fussings Bog saa stor Betydning, at en Omtale af den paa dette Sted ikke alene maa føles naturlig, men paa krævret; enhver Benytter af Adelsaarbogens Rettelses- og Tilføjelsesliste kender det (F), der betegner den paagældende Rettelse som meddelt af Dr. Fusing, og ved, at hans mangeaarige Studier i Tingbøger og Godsregnskaber har ydet talrige Bidrag til Løsningen af Detailspørgsmaal; i sjældnere Grad

har Gennemtrawlingen af dette Materiale vel bidraget til Ændringer af de genealogiske Opstillinger, skønt ogsaa dette forekommer, men overordentligt hyppigt er en Dødsdato blevet fastslaaet, eller en omtrentlig Dødsangivelse blevet nærmere afgrænset. For den, der kun interesserer sig for de almene Træk og store Linjer i Slægternes Historie, kan dette Filigranarbejde maaske synes mindre væsentligt, men for den, for hvem Detaillen er Personhistoriens i endnu højere Grad end Historiens Sjæl, er her udført et Suppleringsarbejde af uvurderlig Værdi. I den foreliggende Bog træder disse Detailler naturligvis ikke klart frem, og desværre har det heller ikke været Forfatteren muligt indenfor de Rammer, han har valgt, at samle sin Fremstilling af Forholdet mellem Fæstebonde og Herremand om bestemte typiske Personer, hvorved vigtige Bidrag til Personkarakteristiken kunde være opnaaet; ikke destomindre rummer det paagældende Afsnit, som iøvrigt hele Bogen, meget væsentlige og interessante spredte Bidrag af baade almen og speciel Karakter. Af almen Interesse er det af Forfatteren paaviste Forhold, at ikke mindst adelige Jomfruer og Enker har været særligt energiske i deres Godsdrift, et Forhold, der hænger naturligt sammen med hele deres økonomiske Stilling, og af mere speciel Betydning kan fremhæves de Bidrag, der findes til Belysning af Kirsten Munks, Frederik Parsbergs, Putbus'ernes og andres Personhistorie. Danske Slægtsforskere vil ikke i Fremtiden kunne komme uden om Dr. Fussings Bog, men vil Gang paa Gang ty til dens Registre for at høste Frugterne af hans Møje; for den, der beskæftiger sig med Bondeslægterne paa denne Tid, vil især Stedregistret faa Betydning. Forfatteren har klogeligt valgt at udelade den endeløse Række af Patronymika af sin Bog, som vilde have faaet den og Navnregistret til at svulme endnu stærkere op, uden væsentlig Nytte, men i Stedregistret ligger den Nøgle gemt, som aabner ogsaa for de skjulte Skatte.

Saa vel for dansk Historie i Almindelighed, og specielt for Personhistorien repræsenterer Dr. Fussings Bog et vigtigt Skridt fremad; med Samvittighedsfuldhed og Grundighed er et for den enkelte Forsker paa mange Maader brydsomt og tidsrøvende Materiale blevet gennemforsket, og med videnskabelig Redelighed er det blevet fremlagt til Læserens gunstige Dom og vil blive hilst med anerkendende Taknemmelighed.

Albert Fabritius.

G. Bützow-Rohde: Ahnetavle med kortfattede Biografier for tre Søkende Bützow-Rohde med Uddrag af Stamtaavler for Slægterne Rohde — Bützow — Nielsen — Cornelius. Hellerup 1942. (128 S. — Duplikeret — 1 Billedtavle).

Med Grosserer G. Bützow-Rohdes gennem mange Aar indsamlede Stof er den saa sparsomme danske Ahnetavlelitteratur blevet forøget med et vægtigt Arbejde, der desværre kun foreligger i duplikeret Skikkelse. Ledsaget af en ganske summarisk, men til Formaalet fuldt ud tilstrækkelig Oversigts-tavle, er Ahnetavlen opstillet i Listeform og nummereret efter Kekule von Stradonitz' System. Af Ahnerne kendes de 16 komplet, af 6. Slægtled (32) de 28, men derefter kan kun enkelte Ahnelinjer følges længere tilbage. For hvert enkelt Ahnepar meddeles de sædvanlige genealogiske Oplysninger, for saa vidt de har kunnet fremskaffes, og efter disse Kendsgerninger, der heldigvis staa samlede og saaledes er let overskuelige, følger en kortere eller længere Biografi, hvori Forfatteren i en let læselig Form meddeler de personhistoriske Oplysninger, der har kunnet fremskaffes, isprængt med mange smaa karakteristiske Træk, som er overleverede ad Traditionens Vej eller hentet fra Brevstof og Optegnelser. Imod det ellers saa vel udførte Arbejde, som gør et overordentligt paalideligt og solidt Indtryk, og som bærer Præget af at være blevet til ved omfattende Studier i det almindeligt kendte slægts-

historiske Arkivstof, maa beklageligvis rettes Anke for den absolutte Mangel paa Kildehenvisninger; de sparsomme Litteraturhenvisninger bag i Bogen kan ikke gøre det ud herfor, saalidt som det er tilstrækkeligt, at den rutinede Forsker i mangfoldige Tilfælde kan genkende Kilden. Selvom Værket netop ved at være duplikeret viser sin rent private Karakter, har det dog, som alle personhistoriske og genealogiske Arbejder, en Side, der vender ud mod Offentligheden, og der vil blandt de særprægede og solide Personligheder indenfor københavnsk Borgerkab og dansk Gejstlighed være adskillige af Interesse ogsaa for Forskere udenfor Familiekrederen. Det er jo i det hele taget det charmerende ved Ahnetavlen, at paa samme Tid, som den har Interesse for en meget begrænset Del af »Slægten«, nærmere bestemt faktisk kun for eet Kuld Søkende, saa har den samtidig ved stadig at brede sig paa tværs under Inddragelse af nye Slægter Betydning for en meget større Kreds end den simple Familiestamtavle, som ikke vover sig ud over den agnatiske Linie.

Som Tillæg til Ahnetavlen bringes Uddrag af fire Efterslægtstavler over Familierne *Rohde*, *Bützow*, *Nielsen* og *Cornelius*, dvs. Efterkommerne af Forfatterens otte Oldeforældre. Anmelderen kunde have ønsket, at disse fire Slægtsoversigter, som tilsammen danner en Konsanguinitetstavle, ogsaa i det ydre var fremtraadt paa denne Maade, men maa iøvrigt med Glæde hilse den Begivenhed i dansk genealogisk Litteratur som Offentliggørelsen af en saadan kombineret Tavleform betyder. Medens det ydre Apparat for Ahnetavlens Vedkommende som nævnt er fuldstændigt i Orden, er Slægtsoversigterne desværre saa summarisk affattede, at kun Datum for Fødsel, Vielse og Død er anført, Daab og Begravelse er udeladt, og, hvad der er mest beklageligt, Stedsangivelserne mangler.

Et fyldigt Navneregister afslutter Bogen, der yderligere ledsages af en smukt udført Billedtavle med Portrætter af Forældre, Bedsteforældre, 7 af Oldeforældrene og 3 af de 16 Ahner; man ønsker her blot, at Forfatteren havde ofret Bekostningen ved to Tavler, hvorved disse Billeder kunde være blevet opstillet i streng skematisk Orden; de særprægede Familietræk — og der er blandt disse 16 Billeder knapt nok eet »kedeligt« Ansigt — vilde derved have været lettere at følge. Alt i alt betegner Bützow-Rohdes Arbejde et værdifuldt Bidrag til vor Litteratur.

Albert Fabritius.

K. A. Heiberg: Menneskeskildring. Breve og Familiehistorie. Kbh. 1942. (23 S.) (Ejnar Munksgaard).

I Fortsættelse af sine to tidligere Smaapublikationer (se Ph. T. 11. Rk., II, S. 153) har Dr. K. A. Heiberg nu udgivet nogle Betragtninger og Brevuddrag, som dog ikke staar paa Højde med de tidligere Samlinger; ikke fordi Brevene i sig selv er mindre interessante, men fordi den tilfældige og fragmentariske Karakter, som allerede prægede den anden Samling, er blevet endnu mere fremtrædende. Da det er klart af de meddelte Brudstykker, at Forfatteren ligger inde med en rig Skat af Familiebreve, som har Værdi ogsaa for Offentligheden, maa det beklages, at vi skal nøjes med Smuler fra den riges Bord. Hvorfor samler Dr. Heiberg ikke det væsentligste sammen til en større Publikation, som forsynet med tilstrækkelig Kommentar kunde give værdifulde Bidrag til Personkarakteristiken af Forfatterens Ahnerække og fremdrage ikke mindre interessante tids- og kulturhistoriske Momenter. En væsentlig Del af Interessen ved den foreliggende Publikation samler sig om den lille Opsats »Om Slægtsnavnes Udslettelse«, som Forfatteren tidligere i lidt ændret Form har offentliggjort i nærværende Tidsskrift (11.

II, 75). Dr. Heiberg er her slaaet ned paa et vigtigt Punkt i dansk genealogisk Historieforskning, og hans Hovedtanke, at der i selve Begrebet Slægt ligger en Tendens mod Udslettelse, er utvivlsomt uangribelig; hans Bevisførelse, der gaar ud paa, at den Procentdel af det samlede Antal Descendenter i en Generation, der bærer Probandens Slægtsnavn stadig bliver mindre, vil maaske nok forekomme noget teoretisk stiv, men Forfatteren har sikkert alligevel ramt noget af det centrale. Under Arbejde med de samme Problemer er Anmelderen netop standset ved den Hovedløsning paa Problemet, som Gustav Bang ganske oversaa, men som Fahlbek tangerede uden dog at føre Tanken tilbunds, at Spørgsmaalet om Slægternes Uddøen i Virkeligheden først og fremmest er et Spørgsmaal om Definition af Begrebet Slægt. Saaledes som vi i almindelig daglig Tale opfatter Ordet Slægt, forstaar vi fortrinsvis den Gruppe Mennesker, der stammer gennem Mænd fra en fælles Stamfader, og som især er karakteriseret ved det fælles Slægtsnavn; ved Siden heraf findes imidlertid en juridisk og biologisk Definition, der til en bestemt Persons Slægt henregner alle hans Ascendenter, alle hans Descendenter og alle, med hvem han har en Stamfader, resp. Stammoder fælles (consanguinitas). I den hidtidige Behandling af Problemet Slægternes Uddøen har man opereret med den snævrere Slægtsdefinition, den rent agnatiske Stamtavle, og ad Erfaringens Vej ved man, at Slægterne i den Forstand dør ud, men man kan naturligvis ikke søge en biologisk Forklaring (Degenerationen) inden for en ikke biologisk gyldig Definition. Forklaringen er det simple Faktum, at ikke alle Mænd sætter levedygtige Sønner i Verden, hvorved Slægten altsaa, saavidt vi kender den, som Regel vil dø ud. Denne Uddøen er imidlertid, efter Anmelderens Skøn, kun tilsyneladende. Tager vi en vilkaarligt valgt Slægt, f. Eks. Brok af Estrup, saa ved vi, at Anders Jensen i Essendrup, der levede 1340, efterlod agnatisk Descendens, som uddøde 1625 med den kendte Eske Brok til Estrup, men Anders Jensens fædrene Frænder kender vi ikke — har han ikke haft Brødre, der har efterladt sig agnatisk Descendens, saa tør vi dog hævde, at al Sandsynlighed taler for, at han har haft Fætre eller fjernere mandlige, agnatiske Slægtinge — blot ukendte, fordi Kilderne i det 14. Aarhundrede rinder sparsomt — som kan have efterladt sig Afkom, og hvis »Slægt« kan blomstre i Dag f. Eks. under Navnet Heiberg. Det er for saa vidt Anmelderen ukært at fremsætte disse Synspunkter paa nærværende Tidspunkt og derved foregribe en senere fyldigere Behandling heraf, støttet paa Undersøgelser, som endnu ikke er tilendebragte, men da Spørgsmaalet nu er rejst af Dr. Heiberg — som en Udløber af Diskussionen ved det Møde, vort Samfund for nogle Aar siden afholdt med Repræsentanter for Arvelighedsforskningen — er der kun Grund til en nærmere Drøftelse af et Problem, der har en vis Interesse, ikke mindst for Spørgsmaalet om den danske Adels Forfald, og man er Dr. Heiberg taknemmelig for hans Bidrag til dets Løsning.

Albert Fabritius.

G. F. Heiberg: Slekten Heiberg. Genealogiske oplysninger og personalhistorie. Oslo 1942 (479 S.) (Cammermeyers boghandel. Gustav E. Raabe).

Med største Interesse vil man ogsaa i Danmark modtage en ny og à jour-ført Udgave af G. F. Heibergs Stamtavle over Slægten Heiberg fra 1907, tilmed da denne nye Udgave paa mange Maader betyder en afgjort Forbedring. For det første maa man naturligvis være taknemmelig over den Registrering af den sidste Menneskealders Begivenheder, som Bogen byder, for det andet glæder man sig over det stateligere Format og navnlig over det rige Billedstof, som betegner et velkomment Fremskridt fra 1907-Udgvnen, hvor

kun Slægtens mere prominente Medlemmer var afbildede. Paa andre Punkter har Forfatteren imidlertid ikke fundet sig foranlediget til Forbedringer, skønt ogsaa en Ajourføring med Hensyn til vor Tids Krav om eksakte Angivelser i høj Grad har været ønskværdig; at Indrykningssystemet, som ogsaa var bragt i Anvendelse i forrige Udgave, er bibeholdt, skal her ikke ankes over; Systemet har jo fortsat sine Tilhængere, men selv dets mest ivrige Forkæmpere vil have vanskeligt ved at nægte, at Overskueligheden, hvor det drejer sig om et Arbejde af saa stort et Omfang, er gaaet ganske tabt, saa meget mere som den i den her anvendte Form ikke paa nogen Maade er søgt lettet, hverken ved Løbenummerering eller blot ved Oversigtstavler. De væsentligste Anker skal derimod rettes mod den svigtende Systematik i de meddelte Oplysninger, som giver hele Arbejdet et saare ujævnt Præg; om nogen faar vi Fødsels- og Daabsdato, Døds- og Begravelsesdato, men ingen Stedsangivelser, om andre kun Aarstal, om atter andre snart Fødselsdag og Sted, men ingen Daab og ingen Stedsangivelse for Død og saaledes videre. Og denne Ujævnhed kan ikke — eller i hvert Fald ikke alene — skyldes Vanskeligheder ved at fremskaffe de nødvendige Oplysninger, blot et Par spredte Eksempler blandt mange vil vise dette: for P. A. Heiberg anføres Sted for Fødsel og Død, men kun Datum for Giftermaalet, der fandt Sted i Kbh. St. Nikolaj Kirke, for Thomasine Gyllembourg mangler paa samme Maade Stedsangivelse for Vielsen med Friherre Gyllembourg-Ehrensward (ligeledes Nikolaj Kirke), medens saadanne Angivelser findes for hendes Fødsel og Død, samt for hans Død, derimod ikke hans Fødested (Stockholm); for Johan Ludvig Heiberg anføres Fødested og Dato, Dødsdato og Begravelsessted, derimod ikke Dødsstedet (Bonderup ved Ringsted) eller Vielsesstedet (Slangrup Kirke); for K. A. Heiberg anføres Fødested, men Vielsesstedet (Kyndby) og Hustruens Fødested (Skibet) er udeladt og paa samme Maade angives for Lægen Povl Heiberg Fødested, men ikke Vielsessted (Roskilde) eller Hustruens Fødested (Frederikshaab i Grønland), alt sammen Oplysninger, som staa i Dansk Biografisk Leksikon. — Det er Bagateller, javel, men i vore Dage forlanger man nu engang Detailarbejdet i Orden, og naar de genealogiske Data er i den Grad skødesløst behandlet, hvorledes forholder det sig saa med de øvrige Meddelelser? Man har i hvert Fald Lov til at frygte, at de bærer et lige saa tilfældigt Præg. Det maa dog efterhaanden staa klart, at Arbejdet med at affatte en Stamtavle ikke er udført ved at lade sig nøje med de Oplysninger, man tilfældigvis kan skaffe sig ved Korrespondance, der maa en mere personlig Indsats til. En principiel Indvending af endnu større Vægt er imidlertid at rette imod Anførelsen af Adoptivbørn i selve Efterslægtstavlen. G. F. Heiberg opfører (S. 187 f.) Johanne Louise Heibergs tre Adoptivdøtre, af hvilke nu ogsaa den ældste for nylig er afgaaet ved Døden, paa Børnenes biologiske Plads, og han er ikke ene i Litteraturen om dette elementære Fejlgreb. Selvfølgelig angiver Forfatteren, at de kun er Adoptivbørn, men det er ingenlunde tilstrækkeligt. En Efterslægtstavle er en Fortegnelse over en bestemt Persons Efterslægt, men til denne hører Adoptivbørn kun, saafremt de tillige er illegitime Descendenter. Er dette ikke Tilfældet, maa de anføres enten i en Fodnote eller i et dertil indrettet Tillæg. Det er rimeligt og naturligt at give Oplysning om Adoptionsforholdet, i mange Tilfælde overføres Slægtsnavnet jo derved til andre Slægter, men adopterede Børn har intet at gøre paa Børnenes biologiske Plads i Rækken.

Trykfejl har Forfatteren ikke kunnet undgaa, og ganske vist er der næppe endnu fremkommet nogen større Tryksag, som ikke paa dette Punkt bærer Vidne om den menneskelige Ufuldkommenhed, men mon ikke en lidt større Omhyggelighed kunde have været anvendt; til Trykfejlene kan man desværre ikke henføre det, at den dog ikke ganske ubekendte danske adelige

Familie Krag-Juel-Vind-Frijs S. 275 kaldes Krog-J.-V.-F., eftersom den i Registret opføres under Krog.

Trods de Indvendinger, der saaledes maa rettes mod det foreliggende Arbejdes Udførelse, glæder man sig alligevel over, at Godsejer Heiberg, der har udrettet saa stort et Arbejde for Slægtsforskningen i Almindelighed og ved Oprettelsen af De Heibergske Samlinger tillige for Slægten Heiberg og Sogns Lokalhistorie, har paataget sig at levere en fornyet Oversigt over sin vidtforenede Slægt, om hvilken det vel i nok saa høj Grad som om andre dansk-norske Embedsmandsslægter gælder, at den er et levende Udtryk for den langvarige Union mellem Norge og Danmark og et vigtigt Led i den Kæde, som nu og i Fremtiden binder vore to Lande til hinanden.

Albert Fabritius.

Sejer Kühle: Frederik Paludan-Müller (særlig 1809—1850). I. Del. København, Aschehoug, 1941 (208 S.).

Med det ovenanførte Værk fremlægger Personalhistorikeren Sejer Kühle endnu et nyt betydningsfuldt Bidrag til Paludan-Müllerforskningen (tidligere i 1923 en Særundersøgelse af »Kilderne til Fr. Paludan-Müllers »Kalanus««).

Bogen, der er 1ste Parten af et større Arbejde, spænder tidsmæssigt fra 1809 til Udenlandsrejsen 1838 — befatter sig med andre Ord med Ungdomstiden og Optakten til Hovedværket og bryder af ved Overgangen til en helt ny Epoke i Digterens poetiske og private Væsensform.

Som Værket foreligger, er det et smukt Eksempel paa Biografien af den klassiske Type, svært underbygget i det biografiske Stof, derimod i nogen Grad stillende sig en garde overfor æstetiske Drøftelser. Utvivlsomt følger Forfatteren her en meget bevidst Indstilling, som kommer til Orde i Indledningen, hvor det antydes, at han først og fremmest har savnet nøjere, faste konkrete Oplysninger paa den foreliggende Litteraturs biografiske Omraade. At fastlægge hvad der med fuld Sikkerhed kan konstateres vedrørende denne eksklusive Digters Liv og Værker er da Bogens Maal, og i den Henseende har Forfatteren ikke sparet nogen Anstrengelse. Resultatet er blevet et Værk, der vil blive staaende som et af Hovedarbejderne i Litteraturen om »Adam Homo« Digter. Paa adskillige Punkter gives der foruden de rent personalhistoriske Meddelelser tillige litteraturhistoriske Oplysninger af største Interesse.

Dokumentation og Analyse er altsaa Bogens Princip — til Læseren overlades det selv at redegøre sig det æstetiske Indtryk. For saavidt er Sejer Kühles Værk da næsten for yderligt gaaende sobert, idet det skyer enhver Intimitet mellem dokumentarisk Kritik og æstetisk Kritik — kun det første har hans egentlige Interesse.

At indlade sig paa en Behandling en detail af Sejer Kühles Værk vil blive for vidtløftigt; nogle spredte Udpluk vil dog maaske vise Kendere af Paludan-Müllerlitteraturen, hvad der er opnaaet ad en minutiøs, biografisk Undersøgelses Vej. Navnlig Afsnittet om Barndomstiden »I Kerteminde« er i den Henseende af Interesse.

Kapitlet er i Særdeleshed viet Faderen — den senere Biskop Jens Paludan-Müller, af hvem Sejer Kühle tegner et smukt og sympatisk Billede. En af Præstens Hovedinteresser var Skolevæsenets Forbedring, hvilket medførte, at han i Kerteminde oprettede et nymodens Skoleinstitut. Ved en Undersøgelse af de vekslende Kræfter ved dette Paludan-Müllerske Læreværk paaviser Sejer Kühle, at Digteren her (delvis via Familietraditionen) fandt Raastof til flere af Hovedskikkelserne i »Ivar Lykkes Historie«. Det gælder Magister Tønnesen, Ivar Lykkes Mentor i Barneaarene. I idealiseret Form er han identisk med den højst excentriske Teolog *Peter Hansen Steenschwang*, der vakte Opsigt

i Byen ved sit Vikingeliv, sin Vinterbadning og sin grænseløse Foragt for Brugen af Undervisning i de klassiske Sprog. Hans Meninger, viser det sig, gengives ofte i Romanen temmeligt ordret efter overleverede trykte Meddelelser. Det samme gælder den anden Hovedperson Johannes Næve, der har flere Træk til Fælles med Lærersønnen *Georg Hollard Nielsen* — et lokalt Geni, der senere blev københavnskberømt og sluttelig gik saa temmeligt i Hundene. Selv den Teatergalskab, som Læsere af »Ivar Lykkes Historie« vil erindre optager saa stor Plads i Romanen, viser sig paa det nøjeste at have haft sine Forbilleder i Virkeligheden — endog saa vidt at somme af Aktørerne og Aktricerne nævnes ved deres rette Navne. Med andre Ord: hvad man stedse har anet, at »Ivar Lykkes Historie« foruden at være et nationalt Manifest efter Ulykkesaaret 1864 ogsaa er et frit Stykke digterisk Memoirelitteratur, beviser Sejer Kühles Undersøgelser nu tydeligt. Det vil altsaa bemærkes, hvorledes blot en grundig Behandling af Barndomstiden i den fynske Smaa-stad formaar at kaste et interessant Lys over et af Digterens seneste Værker.

Ligesaa indtrængende er de kritiske Undersøgelser af mere litteraturhistorisk Art, som Sejer Kühle anstiller overfor Ungdomsperiodens Værker; navnlig maa vel her Behandlingen af »Dandserinden« fremhæves, hvor den allerede af tidligere Recensenter paapegede Afhængighed af Byrons »Don Juan« nu dokumenteres overbevisende og tydeligt. Foruden denne Kilde mener Forfatteren, at Paludan-Müller har ladet sig inspirere af Wolffs Syngestykke »Preciosa«, idet Handlingsmotiverne viser ret nøje Overensstemmelser; hertil kommer endelig, at Hovedpersonens Forbillede sandsynligvis skal søges dels hos den beundrede Jomfru *Pätges*, dels hos den unge begavede Danserinde *Andrea Krætzmer*. Atter her vil man bemærke, hvorledes alle Omstændigheder tages i Betragtning.

Klart fremstillet er Polemiken omkring 1ste Bindet af »Poesier« fra det kritiske Aar 1837. Bogen, der vitterlig er lidet inspireret, blev sabled grueligt ned af en anonym Anmelder i »Maanedsskrift for Litteratur«. Paludan-Müller, der paa Forhaand var informeret af *Molbech*, om hvad der vilde komme, mente gennem en Krigslist at have konstateret, at Ophavsmanden var *Chr. Wilster*, mod hvem han da retter det skarpe Skyts i Svarkriftet »Trochæer og Jamber« (foruden at Maanedsskriftets professorale Redaktion snærtes for at have ladet Anmeldelsen passere). Satiren blev dog kun et Slag i Luften. Den lærde Redaktion svarede med et Skuldertræk: »Paludan-Müllers Angreb er egentlig for tamt, halv-venskabeligt til engang at faae den behørig Brod« (*Madvig*). Men næsten værre var det, at den, over hvem Vredens Skaaler i Særdeleshed udtømtes, var ganske sagesløs. At det slet ikke var Wilster, men derimod *C. A. Thortsen* der var Kritikens Ophavsmand, understreger og fastslaar Sejer Kühle nu endeligt. Forsøget paa gennem Udsendelsen af et nyt Bind »Poesier« at bøde paa Fadæsen mislykkedes, og den før saa feterede Digter kom nu for Alvor ud i det tomme Rum. Skuffelsen førte til den store Sygdomskrise med den paafølgende Rekonvalescenstid i det Borchske Hjem; efter Giftermaalet med *Charite* og paa Tærskelen til Udenlandsrejsen afslutter Sejer Kühle Biografiens første Bind.

Maaske vil det selv af disse spredte Betragtninger være fremgaaet, med hvilken Interesse og Kærlighed til Detaillen der er arbejdet. Med megen Forventning maa der derfor ses hen til det kommende Bind, hvor Hovedværket skal finde sin Behandling. Hermed vil enhver Paludan-Müllerinteresseret have modtaget de grundigste Forudsætninger for at lære Digterens Liv endnu nøjere at kende.

Mogens Haugsted.

SMAA MEDDELELSER

EISEN

I Personalhistorisk Tidsskrift 7. I, 77 (Aargang 1916), omhandlende *Johan Mortensen Eisen* og *hans Slægt*, forekommer flere fejlagtige Data, der korri-geres ved nedenstaaende.

Johan Mortensen og *Hustru Augusta Elisabeth Petersen* tjente ikke hos Grev Moltke paa Bregentved og blev heller ikke viet derfra, men iflg. G. Malling: Vielser i Danske Landsogne 1661—1792 blev de viet i 1787 i Krogsbølle, Odense Amt, idet de begge iflg. Folketælling 1. Juli 1787 tjente hos Grev Joachim Godsche paa Einsiedelsborg Hovedgaard, han som Kammer-tjener og hun som Husholderske.

Den først omtalte *Bierfreund*, nemlig *Nicolai Bierfreund* var født ca. 1688/1690, var Købmand og Tobakspinder samt eligeret Borger i Kerte-minde, hvor han døde 1736, begr. 9/11 1736, i sit 48. Aar. Hvor han stam-mer fra, har det trods ivrig Efterforsken ikke været mig muligt at opklare. Hans Søn, *Jacob Bierfreund*, født 15/2 1722 i Kerteminde, d. 8/4 1773 i Assens, var først Købmand i Faaborg 1744—1758 og derefter i Assens 1758—1773. Han blev begravet 13/4 1773 i Holevad Kirke.

- b. 3. *Johanne Mathilde Bierfreund*, død 2. November 1832 i Nyborg.
- b. 4. *Rasmine Cathrine Jensen*, f. 15. November 1824 i Nyborg.
- b. 5. *Ludvig Wilhelm Bierfreund*, f. 14. September 1819.
- b. 6. *Marie Fritze Julie Bierfreund*, f. 11. Oktober 1820.
Anna Petrine Flindt, død 25. Maj 1861.
- a. 3. *Else Marie Eisen*, f. 10. November 1795; hun havde i sit Ægteskab ikke 5 men 6 Børn.
- a. 4. *Lorentz Wilhelm Eisen*, gift 4. December 1834.

Knud Bierfreund.

EN FRANSK EMIGRANT, JEAN D'AUBERT

I Følge Folketællingen 1. Feb. 1801 levede der i Løkken i Furreby Sogn hos Fisker Thomas Larsen en 45-aarig ugift Maler *Jean d'Aubert*.

Han døde i Løkken 17. Jan. 1817 og blev begravet i Furreby og angives da i Kirkebogen at være Præst og at være født i Lyon.

Børglum Herreds Skifteprotokol indeholder intet om ham, og det lader sig næppe oplyse, hvilke Omstændigheder der har drevet ham fra Frankrig til Vendsyssels barske Kyst; men Familien d'Aubert var jo paa hin Tid re-præsenteret baade i Danmark og Norge, og det er vel sandsynligt, at Maler-Præsten er kommet til Løkken via Norge, idet Løkken havde livlig Forbin-delse med dette Land.

C. Klitgaard.

FAMILIEN BAST

I min Artikel om den dansk-norske Familie Bast — i »Personalh. Tidsskr.« 11. II, 117 ff. — er der Side 121 indløbet en kedelig Fejl, idet jeg har overset at Kancelliraad *Peder Ifversen* til Burholt og *Karen Pedersdatter Bast* ogsaa efterlod sig 2 Sønner, som endnu har talrige Efterkommere, nemlig:

1. *Andreas Ifversen*, f. 1764, d. 1805, Student, »Litteratus« og Underhold-betjent i Aalborg, g. 1° 1787 med *Karen Hansdatter Naschou*, f. 1753, d. 1791, D. af Byfoged i Aalborg Hans Jørgen N. og Anne Sofie

Mørch og g. 1° 1778 med Postmester i Aalborg Lorentz Thomsen, f. 1736, d. 1779; g. 2° 179- med *Elisabet Sofie*

Af 1. Æ. 2 S. 1 D.; af 2. Æ. 1 D.

2. *Peder Ijversen*, 1769, d. 1810, Student, Ejer af Store Hunderup i Skallerup Sogn, derefter af Overklit Mølle i Vennebjerg S. og sidst Politibetjent i Hjørring; g. o. 1795 med *Sofie Kirstine Henningsen*, f. Asdal 1775, d. Hjørring 1862.

Mange Børn, af hvilke *Carl Johannes I.*, f. 1797, d. 1856, og *Fredrik Ferdinand I.*, f. 1810, d. 1876, begge var Købmænd i Hjørring.

C. Klitgaard.

HOLMSTED

Som Supplement til P. C. B. Bondesens Oplysninger i Personalhistorisk Tidsskrift 3, IV, 148 f. om Familien *Holmsted* og Adelsaabogen LII, S. 77 og 80 f. kan meddeles følgende efter Trykkevælde Amts Skifteprotokol 1771—1808, fol. 20, efter en Delingsforretning over de i Kancelliraad *Thomas v. Hielskiold* til Jomfruens Egede i hans Testamente af 4. Maj 1773 (vgl. konfirmeret 25. Juni s. A.) for hans Arvinger bestemte 100 Rdl. Arvingerne var hans Helsøskende 1—2 og Halvsøskende 3—5:

1. *Maria Holmsted*, †, hendes Datter af 1. Ægteskab:
 - a. *Martha Maria Terkelsen*, g. m. (*Jørgen*) *v. Hielmkrone* i Katterup.
2. *Karen Holmsted*, †, g. m. afg. Provst *Chr. Høst* i Kirkehelsing. Børn a.—f.:
 - a. *Friderich Høst* i Aarhus.
 - b. *Johannes Høst* ibm.
 - c. *Christen Høst* i Kjøge.
 - d. *Anne Høst*, g. m. Amtsforvalter *Niels Falch* i Kallundborg.
 - e. *Johanne Marie Høst*, g. m. Farver *Feilberg* i Kallundborg.
 - f. *Martha Høst*, g. m. Sognepræst *Christopher Bergen* i Kirke Helsing.
3. Etatsraad *Holmsted* i København.
4. Etatsraadinde *Lindencrone*.
5. Fru *v. Caroc*.

Hauch-Fausbøll.

GLAHN-SAMFUNDET

Glahn-Samfundet har fejret sit 25 Aars Jubilæum 19. Februar 1942 ved Udsendelsen af et nyt Hæfte, det første af fjerde Bind, i samme statelige Format og Udstyrelse som de tre foregaaende Bind. Af Samfundets Stiftere er Overlæge i Randers *Otto V. Lassen*, Pastor *Poul Egede Glahn* i Tjæreby, Lektor *Alfred Glahn* i Sorø og Departementschef *Kai Glahn* afgaaede ved Døden, tilbage er kun Kontorchef *Hans Egede Glahn*, der, som det fremgaar af den meddelte Korrespondance, var primus motor ved Slægtsamfundets Dannelse. Af den kortfattede Oversigt over Samfundets Virksomhed gennem de 25 Aar fremgaar det, at der er oparbejdet en Legatkapital paa 77.000 Kr. som det materielle Udtryk for Slægtens prisværdige Sammenhold; det fremgaar imidlertid ogsaa, at Medlemstallet fra Kulminationen i 1930 med 168 Medlemmer (iøvrigt kun 1 flere end ved Stiftelsen) nu er dalet til 132, som det synes, væsentligt paa Grund af manglende Tilslutning fra Slægtens yngre Generationer.

Af Interesse for den almindelige personalhistoriske Forskning er naturligvis i første Række Samfundets Publikation, som denne Gang meddeler nogle Breve fra *Søren Kierkegaard* til Svigerinden *Henriette Kierkegaard*, f. *Glahn*,

og en Oversigt over en tysk Slægt Glahn (til Cranzin), samt en Fortsættelse af Professor *H. C. Glahns* Breve, men selve Eksistensen af saadanne Samfund har dog ved at holde Slægtsbevidstheden levende, og dermed Interessen for Slægtshistorien, Betydning ogsaa for en videre Kreds. Der er derfor kun Grund til at gratulere Samfundet med det smukke Resultat af de første 25 Aars Arbejde og til at ønske det en værdig Fortsættelse.

A. F.

LANGE

I »Archiv für Sippenforschung und alle verwandte Gebiete«, 1938, S. 375 findes blandt Lejlighedsfund følgende Vielsesindførsel fra den evangeliske Kirkebog for Scheessel, Bez. Bremen:

»Copuliert 1775, Oct. 22. *Hinrich Jürgen, Johann Lange* zu Surö i. Seeland Sohn, mit *Anna Catharina, Ludolf Bostels*, weiland Dragoners Tochter«.
A. F.

TORDENSKIOLD

I Københavns Byfogedregnskab for 1720 findes under Lejermaals Bøder anført:

7. August. *Mette Rasmusdatter* og Vice Admiral *Tordenschiold* som for Sø Fiscalet er angivet. Bøde betalt for hende 6 Rdlr.

Af den af Sognepræsten for Nicolai Kirke indsendte Rapport om døbte u-ægte Børn fremgaar nærmere om Moderen og Barnet:

7. August 1720. *Mette Rasmusdatter* ved Vice Admiral *Petter Tordenskiold* medens hun tiende *Madme Berndrops* paa Østergaden, en Datter kaldet *Johanne Marie*.

Den 17. August 1720 blev *Tordenskiold* udnævnt til Viceadmiral og foretog 8. Oktober s. A. det natlige Baadeangreb paa Strandbatterierne ved Göteborg, og reiste senere paa Aaret udenlands, hvor han d. 12. November faldt i Duel i Gleidingen ved Hildesheim. Om *Tordenskiold* har været bekendt med, at han havde faaet en Datter, kan jo ikke bestemt vides, men da den ret store Bøde er betalt, kan det tænkes, at den er betalt af ham, da Moderen i sin tjenende Stilling vel vilde have Vanskelighed ved at præstere Beløbet.
Jørgen Swane.

SPØRGSMÅL.

MUNCH.

Hvor, hvornaar og af hvem fødtes *Friederich Munch*, som blev viet i Ove Kirke 26/9 1735, Toldinspektør ved Mariager og Randers Fjorde, konstitueret 1740, Bestalling 27/5 1744, overtog Ovegaard, Ove Sogn, 1751, Kammerraad 9/5 1757, død 1769 og begravet 21/7, formodentlig 58 Aar gammel.

Nordsjællands Centralbibliotek, Helsingør.

TIL MEDLEMMERNE

Som det vil være Medlemmerne bekendt fra den i forrige Hæfte indlagte Meddelelse har Herr Kammerherre, Hofjægermester, Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten, Langesø, vist Samfundet sin store Interesse ved at stille et begrænset Antal Eksemplarer af den af Lehnsbaronen i Fællesskab med Bibliotekar Albert Fabritius udarbejdede:

»Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten's Slægtebog«
til Raadighed for Samfundet, saaledes at Salgsprovenuet tilfalder Samfundets Kasse.

Af Slægtebogen er nu udkommet første Dels Bind I (bestaaende af Indledningshæfte, 1. og 2. Hæfte, ialt 96 + 612 Sider) i stort Kvartformat og righoldigt illustreret, samt 1. Hæfte af et Tavle- og Registerbind, som kan erhverves af Samfundets Medlemmer for en samlet Pris af Kr. 40,— (Bogladeprisen er fastsat til Kr. 100,—).

Medlemmerne opfordres indtrængende til at benytte Lejligheden til paa saa rimelige Vilkaar at erhverve denne store Publikation. Bestillinger bedes indsendt til Samfundets Sekretær.

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—V.

- I. Doktorer og Licentiater 1479—1788.
- II. Kirurger 1738—1785.
- III. Den danske Lægestand 1786—1838.
- IV. Den danske Lægestand.
Supplementsbind til 7 Udg. (Læger, der har taget Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden 1. Januar 1901).
- V. Supplementsbind til I—IV.
I—V Kr. 8,—. Enkelte Bind Kr. 2,—.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

Kr. 3,25.

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET
SLESVIG 1660—1864

Kr. 2,—.

INDHOLDSFORTEGNELSE
TIL PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFTS
FØRSTE 50 BIND

1.—9. Række II (1880—1929)

Kr. 2,—.

samt

FORTEGNELSE OVER
LITTERÆRE ARBEJDER AF LOUIS BOBÉ

Udarbejdet af ØJVIND ANDREASEN, cand. mag.

Kr. 2,—.

Henvendelse sker til Ejnar Munksgaards Forlag, Nørregade 6,
København K., Tlf. Central 6970.

Nye Bøger:

Knud Atlung:

Det kgl. Teater 1889-1939.

En statistisk-historisk Fremstilling. 1. Del: Repertoire. Auto Register.

136 Sider. Kr. 12,50.

H. E. Giersing:

Erindringer fra Danmark og Rusland.

196 Sider. Kr. 8,—.

Karoline Graves og Henrik Ussing:

Ved Halleby Aa.

Optegnelser af Karoline Graves, bearbejdede, ordnede og udgivet af Henrik Ussing. Anden ændrede Udgave.

224 Sider. 30 Ill. Kr. 10,—.

Hans Gregersen 1842-1942.

84 Sider. 9 Ill. Kr. 6,—.

K. A. Heiberg:

Menneskeskildring.

Breve og Familiehistorie.

24 Sider. Kr. 0,75.

Rikard Magnussen:

Det særlige Kors.

Efterskrift til Bogen »Søren Kierkegaard set udefra«.

216 Sider. Kr. 10,—.

Hasse Petrini:

Källstudier till Erik XIV's och Nordiska Sjuårskrigets Historia.

388 Sider. Kr. 12,00.

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG